

OSLO SPEILET

4 OSLOUNGDOMMEN
I TALL

14 GJENNOMFØRING AV
VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

22 BARNE- OG UNG-
DOMSKRIMINALITET

36 SUNN OSLO-
UNGDOM?

INNHold

04

OSLOUNGDOMMEN

I TALL

– Demografisk
fordeling og over-
gang til voksenlivet

14

GJENNOMFØRING AV VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I OSLO

22

BARNE- OG UNGDOMS- KRIMINALITETEN I OSLO

Foto: Oslo Kommune, Utdanningssetaten. Forside: Oda Hveem.

32

SUNN OSLO- UNGDOM? Helserelatert atferd blant unge i Oslo

OSLOSPEILET ble utgitt første gang i 1991, og kommer nå ut to ganger årlig. **OSLOSPEILET** inneholder informasjon og faktabaserte analyser fra kommunens statistikktjeneste om områder av sentral betydning for Oslo kommune.

Oslo kommunes statistikktjeneste er organisert som et tverretattlig samarbeid mellom Byrådsavdeling for finans, Utviklings- og kompetanseetaten, Bymiljøetaten, Helseetaten og Utdanningsetaten.

Ansvarlig redaktør: Kommunaldirektør Arild Sundberg, Byrådsavdelingen for finans

Redaktør: Sille Ohrem, Helseetaten

**«Av alle storbyer i verden er nok Oslo minst
 Det er her jeg føler meg hjemme, det her er byen min
 Gutta mine er fra overalt i hele sjappa
 Fra gutt til mann på disse veiene, og nå blitt pappa
 Oslo er blanda av alle typer folk som lever her
 Og nettopp denne blandinga gjør byen min til det den er»**

Don Martin/Nilsen

I dette nummeret av Oslospeilet er ungdom et gjennomgående tema i alle artiklene. Ungdomstiden handler nettopp om å gå fra gutt til mann, som Don Martin rapper i låta som har fått hentet sitt navn fra at Rudolf, Lillebjørn og Joakim alle het Nilsen til etternavn. Å være ung i Oslo er ganske sikkert svært forskjellig i dag fra det var i Rudolf Nilsens mursteinsgård, og fra da Lillebjørn Nilsen fikk lapp rundt halsen og skulle på ferie-koloni, og som vi skal se, er det langt mindre ungdomsfyll i dag enn da Jokke red igjen.

Vi er vant til å tenke at hver generasjon ser på «dagens ungdom» som verre enn ungdom før i tiden. De siste årene har dette langt på vei snudd. Osloungdommen i dag røyker mindre og drikker mindre alkohol enn tidligere, som vi viser i en artikkel om unges helsevaner. I en annen artikkel viser vi at barne- og ungdomskriminaliteten har sunket de siste årene. Oslo i dag har ingen kriminelle gjenger.

Osloungdommen er mer «blanda» enn tidligere, også når det gjelder landbakgrunn. Men nesten ni av ti ungdommer opp til 18 år er født i Norge, viser vi i den første artikkelen, som beskriver den demografiske sammensetningen.

Ungdomstiden varer lenger enn før, den både begynner tidligere og slutter senere. Aldersavgrensningen av ungdomstiden varierer mellom de ulike artiklene i denne utgaven av Oslospeilet, men hovedfokus er på ungdomsskole- og videregående skole-alder. Denne delen av Oslos befolkning er underrepresentert tallmessig, særlig i indre by, mens de eldre ungdommene er overrepresentert.

Ungdomsskole og videregående skole er viktig for hvordan det kommer til å gå senere i livet. Dette er noe som ikke har endret seg over tid. I sitt dikt om «nr. 13» skriver Rudolf Nilsen om unge menn som sitter bøyd over bøkene til sent på kveld i en drøm om at utdanning skal være loddet til et bedre liv. I dagens Oslo med sitt kunnskapsintensive arbeidsmarked er utdanning viktigere enn noen gang, og de aller fleste begynner på videregående utdanning. Men en av fire har ikke fullført eller bestått etter fem år, og vi søker å bidra med kunnskap både om årsaker til og løsninger på dette problemet.

At det fortsatt er store ulikheter innad i Oslo, belyses gjennomgående.

Vi håper mange vil finne ny innsikt om dagens Osloungdom i denne utgaven av Oslospeilet!

OSLOUNGDOMMEN I TALL

– Demografisk fordeling og overgang til voksenlivet

Ved inngangen til 2015 bestod Oslos befolkning av 34 700 ungdommer i 13–18-årsalderen og 52 800 ungdommer i 19–24-årsalderen. Dette er to grupper i befolkningen som er nære hverandre i alder men likevel temmelig ulike.

Det er en utbredt oppfatning at ungdomstiden de seneste tiårene har blitt forlenget i begge retninger (Brunborg og Lappegård, 2004). Ungdomskultur er mer tilgjengelig for yngre barn enn tidligere samtidig som familieetablering skjer stadig senere i livet. Norsk ungdom flytter tidlig hjemmefra sammenlignet med øvrig europeisk ungdom, men etablering av familie lar vente på seg. I 2014 var oslomødrenes gjennomsnittsalder ved førstefødsler på 30,8 år. Denne gjennomsnittsverdien har steget jevnt og trutt gjennom flere tiår. For 40 år siden, i 1974, var gjennomsnittsalderen for oslomødre ved førstefødsler på 24,8 år. Dette gir gode indikasjoner på at ungdomstiden nå varer lengre enn før, eventuelt at en ny «ung voksen»-livsfase har vokst fram og tar stadig større plass.

I artikkelen brukes hovedsakelig aldersgruppene 13–18 år og 19–24 år, videre også omtalt som yngre ungdom (13–18 år) og eldre ungdom (19–24 år). Artikkelen gir en oversikt over demografiske trekk ved yngre og eldre osloundgom. Herunder aldersfordeling, geografisk fordeling, flytting og fordeling etter landbakgrunn. Dette sees i sammenheng med den øvrige befolkningen og med Akershus og Norge for øvrig som sammenligningsgrunnlag. Artikkelen tar også for seg to viktige overgangsprosesser på veien fra ungdomslivet mot voksenlivet. Nærmere bestemt hvor de bor, om de bor «hjemme» eller har flyttet for seg selv, og hva de gjør, om de går på skole eller jobber.

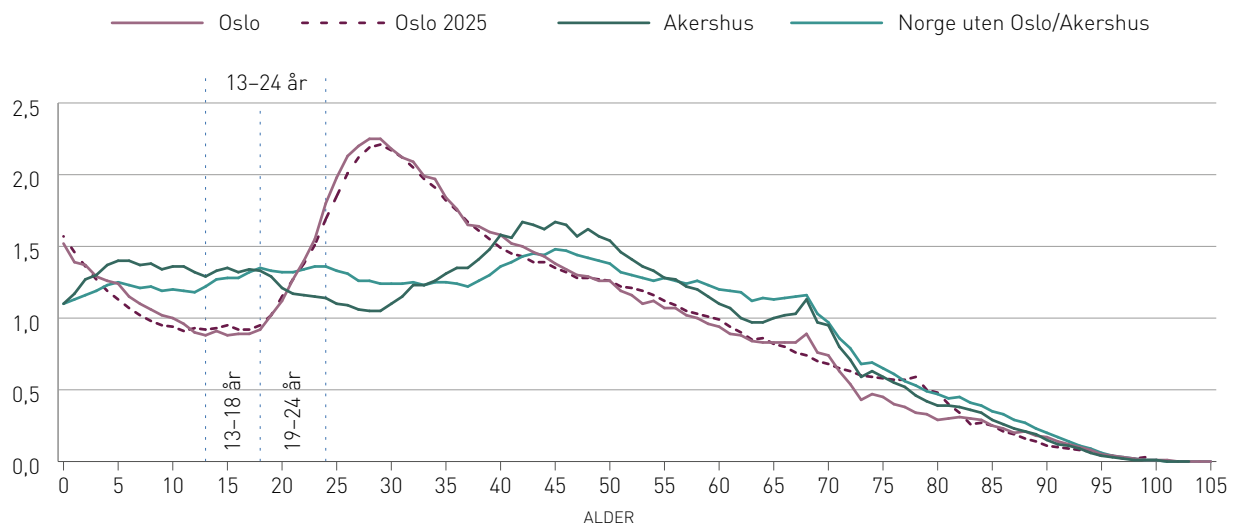
SAMMENDRAG

Som følge av høyt flytteoverskudd av eldre ungdom til Oslo er det langt flere 19–24-åringene enn 13–18-åringene bosatt i Oslo. Blant yngre ungdom (13–18 år) bor åtte av ti i ytre by, mens nesten halvparten av 19–24-åringene bor i indre by. Yngre ungdom med innvandrerbakgrunn er stort sett født i Norge (63%), blant 19–24-åringene derimot har de fleste med innvandrerbakgrunn selv innvandret til landet. I alt er 4 av 5 unge (13–24 år) født i Norge.

9 av 10 18-åringene bor sammen med foreldre eller foresatte, men blant de som er kun 3 år eldre (22 år) har 8 av 10 flyttet hjemmefra. Blant osloundgom under 24 år er 11,3 prosent verken i jobb eller utdanning, en litt høyere andel enn for ungdom på landsbasis (9,1 %).

Figur 1. Befolkningen etter ett-års aldersgrupper, som andel av hele befolkningen. 1.1.2015.

Lav andel yngre ungdom i Oslo

Ved inngangen til 2015 bestod Oslos befolkning av 5,4 prosent 13–18-åringene og 8,2 prosent 19–24-åringene. Tilsvarende tall for hele landet var henholdsvis 7,5 prosent og 7,9 prosent. Oslo har med andre ord relativt lite yngre ungdom sett i forhold til byens folkemengde. Dette gjelder også Bergen og Trondheim, om enn i noe mindre grad. Storbyer tiltrekker seg gjerne mye studenter og arbeidssøkende i tidlig voksenalder, hvilket også er tilfellet for Oslo.

Fordelingen av Oslos folkemengde per alderstrinn viser at de yngre ungdommene representerer en bølgedal (se figur 1). Alderskullene er betydelige større på hver side av 13–18-åringene. Dette skyldes at mange småbarnsfamilier flytter ut av byen før barna rekke å bli tenåringer, samtidig som det i alderstrinnene over 18 år er massiv innflytting til Oslo. Vi må videre til de over 60 år for å finne alderskull som er like små som alderskullene mellom 13 og 18 år i Oslo.

Andelen yngre ungdom har endret seg lite i Oslo etter årtusenskiftet, og ligget mellom 5,2 prosent og 5,8 prosent i hele perioden. Andelen eldre ungdom derimot har vært økende i denne perioden, men hovedsakelig mellom 2004 (6,9 %) og 2012 (8,4 %), noe som indikerer at den høye arbeidsinnvandringen i dette tidsrommet er en viktig del av forklaringen. Økningen har vært sterkest i indre by.

Det forventes ikke store endringer i ungdoms-andelen i befolkningen de nærmeste årene. I følge Oslo kommunes framskrivninger vil

ungdomsbefolkningen stort sett holde tritt med veksten som forventes i befolkningen for øvrig. Dette innebærer en svak økning i andelen yngre ungdommer og en nedgang i andelen eldre ungdommer. Det siste som følge av en forventning om nedgang i arbeidsinnvandringen, noe som slår ut for eldre ungdom, men ikke for yngre ungdom.

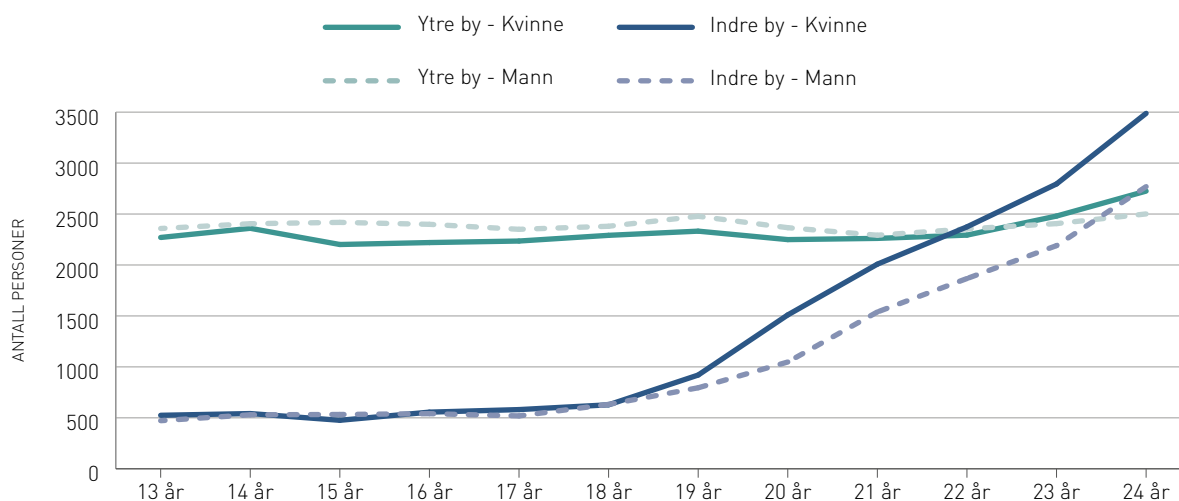
Det er per i dag mellom 5 500 og 6 000 yngre ungdommer per årskull i Oslo. Om ti år forventer Oslo kommune at det vil være i overkant av 7 000 13–18-åringene per årskull i Oslo. I 2040, forventes det omkring 8 500 ungdommer per årskull i denne aldersgruppen.

Yngre drabantbyungdom og eldre sentrumsungdom

Åtte av ti osloundommer mellom 13 og 18 år bor i ytre by. Ingen annen aldersgruppe er mer skjevfordelt mellom indre- og ytre by enn 13–18-åringene. Dette har sammenheng med at kun et fåtall under 19 år har flyttet hjemmefra. Bosettingsmønsteret følger dermed mønsteret til barnefamilier med barn i skolealder. Det bor relativt mange barn i førskolealder i indre by, men mange barnefamilier flytter før skolealder, enten til ytre by eller ut av kommunen (Stambøl 2014; Strand 2013).

Antall ungdommer som bor i indre by øker betydelig i takt med økende alder fra og med 19-års alder (se figur 2). Det er også tydelig at kvinner er mer tilbøyelige enn menn til å flytte til Oslo i denne alderen. Ved inngangen til 2015 var det 56 prosent kvinner blant 19–24-åringene i indre by. Dette har trolig sammenheng med at

Figur 2. Antall ungdom bosatt i Oslo fordelt på indre by og ytre by etter kjønn. 2015.

flere kvinner enn menn tar høyere utdanning. Dette gjelder både i Oslo og i landet for øvrig. Ved Oslos universitet og høyskoler var det i 2014 en kvinneandel på 60 prosent. I 2014 var 47 prosent av bosatte kvinner i 19–24-årsalderen registrert som studenter, mot 37 prosent blant menn i samme alder.

Høy innflytting fra andre kommuner

Sett i et Stor-Osloperspektiv kan det virke som om andelen yngre ungdom (13–18-åringer) øker desto lenger unna Oslo sentrum man kommer. Statistikken viser tydelig at indre by ikke er et sted det bor mye yngre ungdom. I ytre by bor det en god del i 13–18-årsalderen, men fortsatt en lavere andel enn landsgjennomsnittet. Ser vi videre forbi kommunegrensen, til Akershus, er andelen yngre ungdom over landsgjennomsnittet (se tabell 1). Oslos tiltrekningskraft på eldre ungdom gir imidlertid utslag for aldersfordelingen i Akershus ved at fylket har klart færre 19–24-åringer enn 13–18-åringer, spesielt gjelder det kvinner, altså motsatt av det mønsteret vi finner i Oslo. I løpet av de siste tre årene har det i alt flyttet over 3 000 flere 19–24 åringer fra Akershus til Oslo enn motsatt vei.

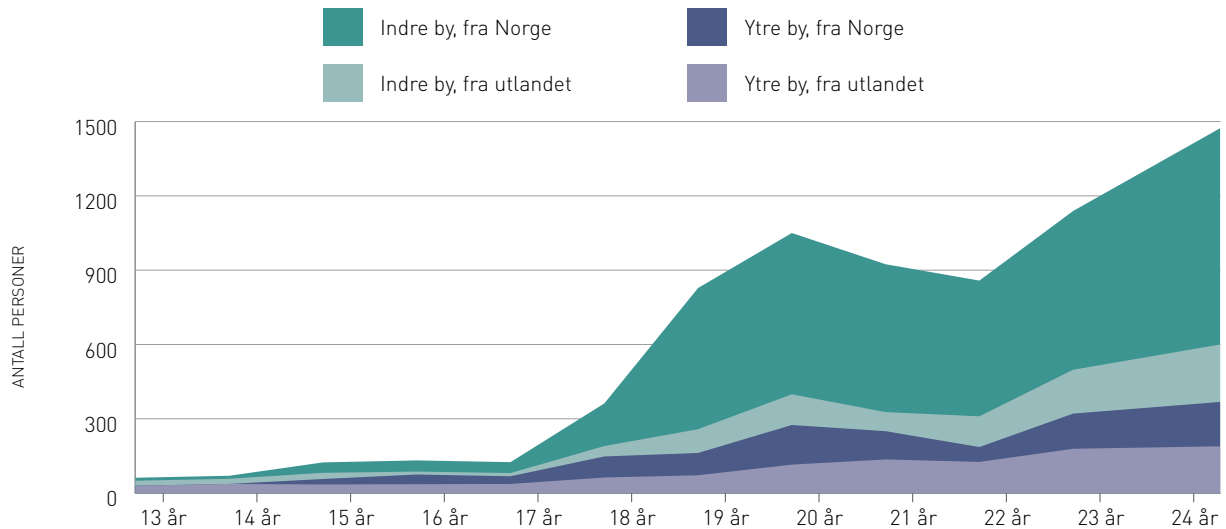
Som følge av det stadig høye flytteoverskuddet av eldre ungdom til Oslo er det omtrent dobbelt så mange 24-åringer som 18-åringer i Oslo. At antallet eldre ungdom er så mye høyere enn antall yngre ungdom skyldes i større grad innflytting fra andre norske kommuner enn innvandring (se figur 3). Det er også et tydelig trekk at indre by har et langt høyere flytteoverskudd i denne aldersgruppen enn ytre by. I tillegg har indre by et internt flytteoverskudd fra ytre by (kommer ikke fram av figur 3). Gjennom 2014 hadde indre by i Oslo en netto innflytting på 5 643 personer i aldersgruppen 19–24 år, mens ytre by hadde en netto innflytting på 629 i samme aldersgruppe. Blant de yngre ungdommene var nettoinnflyttingen mer beskjeden, 552 personer for indre by og 294 personer for ytre by.

Tabell 1. Ungdom i prosent av hele befolkningen 2015.

	13–18 år	19–24 år	13–24 år
Oslo	5,4	8,2	13,5
Indre by	2,8	9,9	12,6
Ytre by	6,9	7,1	14,0
Akershus	8,0	7,1	15,1
Bergen	6,8	9,2	16,0
Trondheim	6,6	10,2	16,8
Norge	7,5	7,9	15,4
Oslo 2025*	5,6	8,0	3,6
Oslo 2040*	5,5	7,7	13,2

* Fra Oslo kommunes befolkningsframskrivning 2015–2040.

Figur 3. Netto innflytting til Oslo per alderstrinn fordelt på indre og ytre by. 2014.

Ungdom mellom 13 og 18 år flytter generelt lite. Dette i kontrast til aldersgruppen 19–24 år, som har særdeles høy flytteaktivitet. Blant 19–24-åringene i Oslo flyttet 38 prosent i løpet av 2014. For aldersgruppene 22, 23 og 24 år var flyttefrekvensen på over 40 prosent. Til sammenligning var flyttefrekvensen for 13–18-åringene 12 prosent i 2014.

4 av 5 unge i Oslo er født i Norge

Gjennom flere tiår har innvandring vært en sterk bidragsyter til vekst i befolkningen, både nasjonalt og for Oslo. Dette har satt sitt preg også på ungdomsbefolkningen. Ved inngangen til 2015 hadde de snaut 35 000 yngre ungdommene i Oslo bakgrunn fra omkring 125 ulike land. Både innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre regnes da for å ha et annet bakgrunnsland enn Norge.

Selv om mange ungdommer i Oslo enten selv har innvandret eller har foreldre som har innvandret, har osloundommer flest såkalt norsk landbakgrunn (se tabell 2). Dette gjelder for samtlige av byens 15 bydeler. Foruten norsk bakgrunn er det pakistansk, somalisk og srilankisk bakgrunn som forekommer oftest blant de yngre ungdommene. Blant eldre ungdom er det også mange med svensk og polsk landbakgrunn.

Ved inngangen til 2015 hadde en av tre i alderen 13–18 år en annen landbakgrunn enn norsk. De fleste av disse var født i Norge. Av de 12 566 ungdommene med innvandrerbakgrunn i Oslo hadde 4 593 selv innvandret til Norge, mens 7 973 var født i Norge. Derimot, blant 19–24-åringene med innvandrerbakgrunn var flesteparten født i

Hva er innvandrerbefolkningen?

Innvandrerbefolkningen består av (1) personer som selv innvandret i sin levetid, og (2) norskfødte personer av to innvandrerforeldre.

Hva er landbakgrunn?

Landbakgrunn må ikke forveksles med statsborgerskap. For personer født i utlandet, er landbakgrunn (med noen få unntak) eget fødeland. For personer født i Norge er det foreldrenes fødeland. I de tilfeller der foreldrene har ulikt fødeland, er det morens fødeland som blir valgt. Norskfødte med én norsk og én utenlandsk forelder regnes ikke som en del av innvandrerbefolkningen.

utlandet (64 %). Dette skyldes delvis at de eldre ungdommene er født på et tidspunkt med færre innvandrere i befolkningen, men hovedsakelig skyldes det høy arbeidsinnvandring de seneste årene i denne aldersgruppen. Av hele ungdomsgruppen (13–24 år) var 82 prosent født i Norge.

Den klart største gruppen norskfødt ungdom med innvandrerforeldre er ungdom med pakistansk bakgrunn. Det er også forholdsvis mange norskfødte ungdommer med bakgrunn fra Sri Lanka, Somalia, Marokko og Tyrkia. Prosentfordelingen mellom norskfødte innvandrere og innvandrere med samme landbakgrunn gjenspeiler de ulike

Tabell 2. Ungdom i Oslo etter høyest forekomne landbakgrunn. 1.1.2015.

	13–18 år			19–24 år		
	Innvandret	Født i Norge	I alt	Innvandret	Født i Norge	I alt
Norge	0 %	100 %	22 150	0 %	100 %	34 616
Pakistan	12 %	88 %	2 189	23 %	77 %	2 460
Somalia	52 %	48 %	1 531	73 %	27 %	1 362
Sverige	58 %	42 %	131	98 %	2 %	2 138
Sri Lanka	6 %	94 %	1 004	26 %	74 %	629
Irak	48 %	52 %	666	85 %	15 %	727
Polen	86 %	14 %	394	91 %	9 %	909
Tyrkia	11 %	89 %	648	23 %	77 %	634
Marokko	10 %	90 %	656	21 %	79 %	619
Vietnam	13 %	88 %	424	27 %	73 %	704
Afghanistan	88 %	12 %	338	94 %	6 %	559
Filippinene	55 %	45 %	294	72 %	28 %	494
Iran	26 %	74 %	345	49 %	51 %	430
India	15 %	85 %	296	32 %	68 %	337
Kosovo	26 %	74 %	223	58 %	42 %	321
Ungdom i alt	13 %	87 %	34 716	22 %	78 %	52 825
Ungdom med utenlandsk bakgrunn i alt	37 %	63 %	12 566	64 %	36 %	18 209

landenes innvandringshistorie. Pakistansk, tyrkisk og marokkansk innvandring stammer fra arbeidsinnvandringen på begynnelsen av 1970-tallet, og som følge av det er det høye andeler norskfødte ungdom med bakgrunn fra disse landene. Srilankisk, somalisk og afghansk innvandring er eksempler på krigsrelatert migrasjon med henholdsvis 1980-tallet, 90-tallet og tidlig 2000-tallet som starttidspunkter. Jo tidligere starttidspunkt desto større andel norskfødte ungdommer. De seneste årenes omfattende arbeidsinnvandring fra Sverige og østlige deler av EU, har hatt direkte påvirkning på den eldre delen av ungdomsbefolkningen, men det er få norskfødte ungdommer med bakgrunn fra disse landene. Delvis fordi mange arbeidsinnvandrere etter en periode vender tilbake til hjemlandet, og delvis fordi barna til de som blir værende i Oslo stort sett ikke har nådd ungdomsalder ennå.

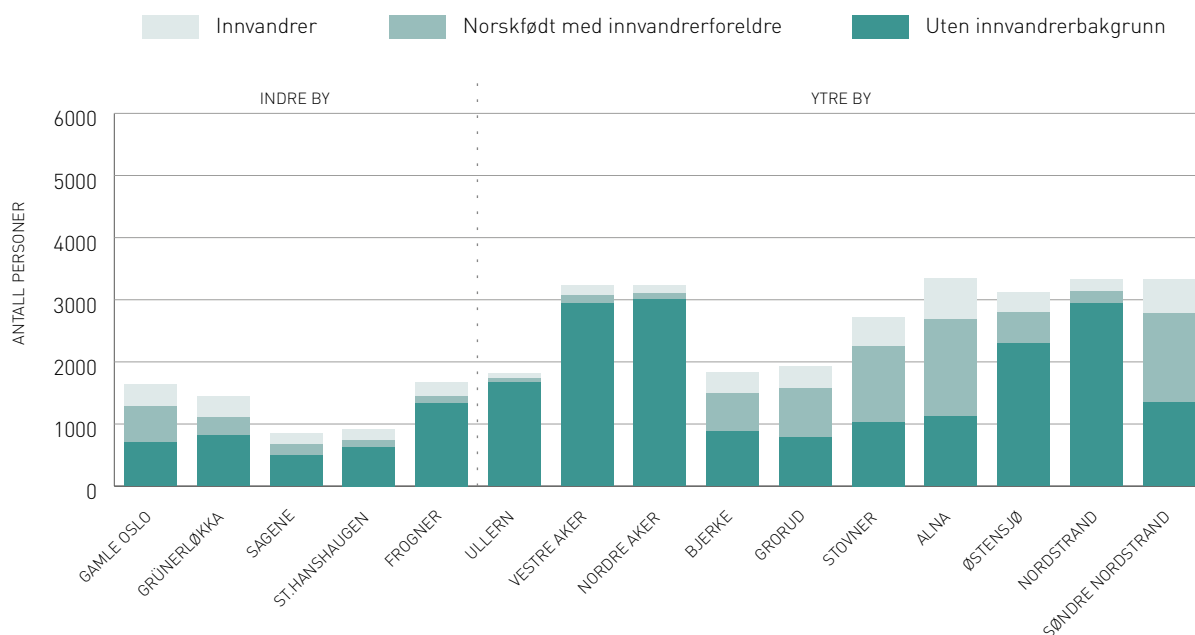
Blant yngre ungdom i Oslo var det ved årsskiftet 4 593 innvandrere. Langt på vei de fleste av disse har familiegjenforening som innvandringsgrunn. I overkant av 800, eller ca. 17 prosent av disse, har flukt som innvandringsgrunn. Blant de 11 644 eldre ungdommene som selv hadde innvandret

til Norge var også 17 prosent flyktninger. Drøyt 35 prosent hadde familiegjenforening som innvandringsgrunn mens de øvrige 48 prosentene hadde arbeid eller utdanning som innvandringsgrunn¹. Det er stor variasjon mellom bydelene, både i antall ungdommer generelt og i antall ungdommer med innvandrerbakgrunn. Groruddalen (Bydelene Bjerke, Grorud, Stover og Alna) og Søndre Nordstrand skiller seg ut med flere ungdommer med innvandrerbakgrunn enn de øvrige bydelene. Dette gjelder spesielt yngre ungdom (se figur 4). En klar overvekt av ungdommene med innvandrerbakgrunn i disse bydelene er norskfødte. Bildet er noe annerledes for de eldre ungdommene. Blant 19–24-åringene er antall bosatte i indre by langt høyere, og de fleste med innvandrerbakgrunn i indre by er født i utlandet (se figur 5). Det er forholdsvis lite variasjon mellom de to aldersgruppene i antall ungdommer bosatt i ytre by, med unntak av for Bydel Nordre Aker².

1. Innvandrere fra nordiske land registreres ikke med innvandringsgrunn. De er her inkludert i gruppen med arbeid eller utdanning som innvandringsgrunn.

2. Bydel Nordre Aker har et stort antall studentboliger. Mange av byens utenlandske studenter bor her.

Figur 4. Bosatte 13-18 åringer fordelt på bydel. 2015.

På terskelen til voksenlivet

Flytting hjemmefra er en viktig begivenhet og markerer starten på en ny fase i livet. Overgangen fra yngre ungdom til eldre ungdom er her tydelig. Husholdningsstatistikk for 2014 viser at de aller fleste (92 prosent) bor hos sine foreldre eller foresatte fram til og med året de fyller 18 år. For de neste alderstrinnene faller andelen som bor hos foreldre eller andre foresatte. Blant de som er kun tre år eldre, 21-åringene, bor 80 prosent i en annen husholdning enn foreldrenes. Familiestiftning ser det imidlertid ut til å være lite av for de under 25 år.

Ved inngangen til 2014 bodde kun tre prosent av alle 21-åringene i Oslo i en husholdning med barn (som ikke var foreldre/foresatte sin husholdning). For 24-åringene var tilsvarende andel kun 5,5 prosent. Det er først for alderstrinnene nærmere 30 år at andelen som bor i husholdninger med barn blir betydelig høyere enn for alderstrinnene inkludert i figur 6.

Fra skolegang til jobb og utdanning

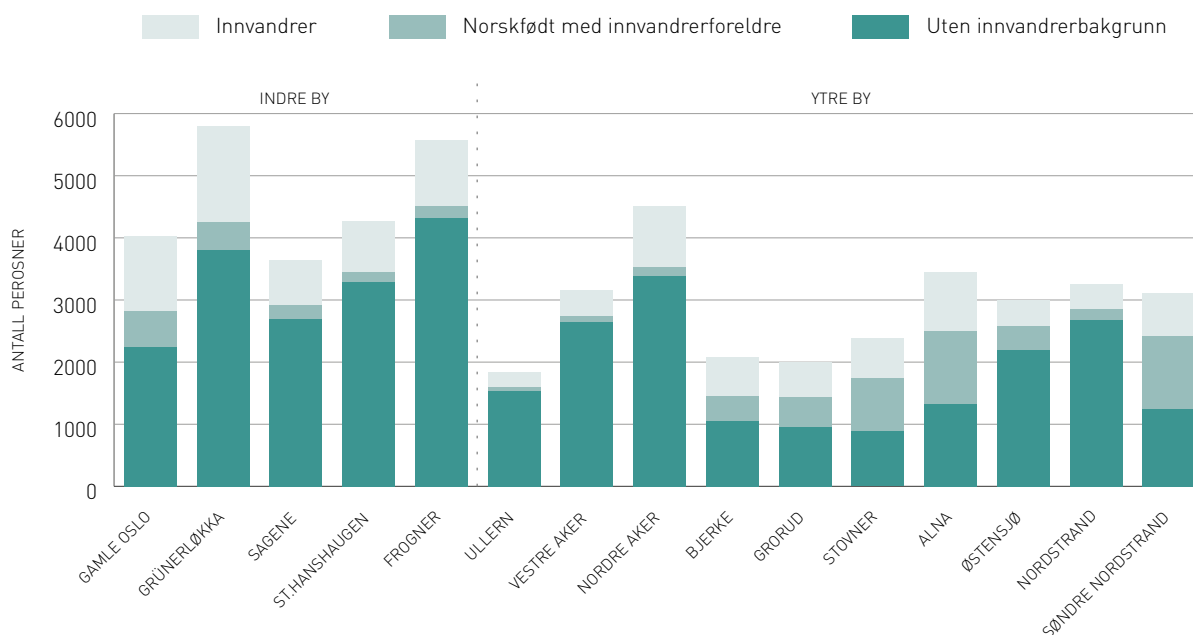
Overgangen fra ungdom til voksen betyr gjerne at foreldrenes forsørgeransvar fases ut, og at den unge etter hvert skal livnære seg av egen inntekt. Dette innebærer som regel også en overgang fra obligatorisk skolegang til jobb eller studier.

I statistikken er det synlig at en del har vanskeligheter med å komme videre i jobb eller utdanning etter obligatorisk skolegang. En del ungdom

registreres via NAV som arbeidsledige eller som mottakere av ulike stønader (sosialhjelp, enslig forsørgerstønning, arbeidsavklaringspenger o.l.). Enda flere skiller seg ut med sitt fravær i statistikken, nærmere bestemt ved at de ikke er registrert i verken i sysselsettingsstatistikk, skole-/utdanningsstatistikk eller via NAV. Unge mennesker som verken er i arbeid, utdanning eller i annen opplæring, har i årene etter finanskrisen 2008/2009 fått mye oppmerksomhet i forskningsmiljøer internasjonalt, under betegnelsen NEET (Not in Employment, Education or Training).

Statistikken gir et øyeblikksbilde av befolkningen ved 4. kvartal i 2014. Personer som er i en mer eller mindre kortvarig overgangsfase mellom studier og jobb eller lignende vil dermed også havne i kategorien «verken i jobb eller utdanning». Dette er en sammensatt gruppe bestående av blandt annet langtidsledige, unge med helseproblemer og hjemmearbeidende mødre. Det er med andre ord ikke slik at det er grunn til bekymring for samtlige i denne kategorien. Analyser av nasjonale tall fra 2008 til 2012 (Bø og Vigran, 2014) viste at 20 prosent av personene i NEET-kategorien i 2008 var i denne kategorien fem år senere, og samtidig hadde vært der hvert år hele perioden. Ytterligere 34 prosent var enten ut og inn av kategorien eller hadde flyttet fra landet. De resterende 46 prosentene var i enten jobb eller utdanning.

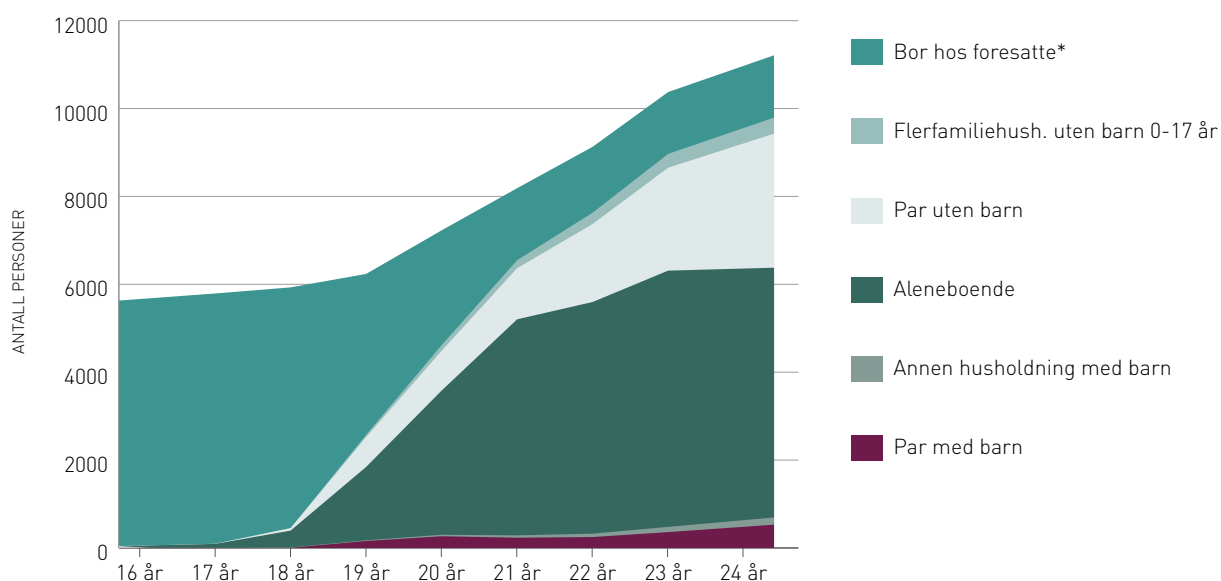
Figur 5. Bosatte 19-24 åringer fordelt på bydel. 2015.

Blant yngre ungdom er de aller fleste i videregående utdanning, og en del har også jobb ved siden av skolegangen. Jo eldre, desto flere har jobb ved siden av utdanningen. Sammenlignet med yngre ungdom i hele landet er osloundgomene mindre sysselsatt. Blant 15-18-åringer i hele landet er 24 prosent i både utdanning og

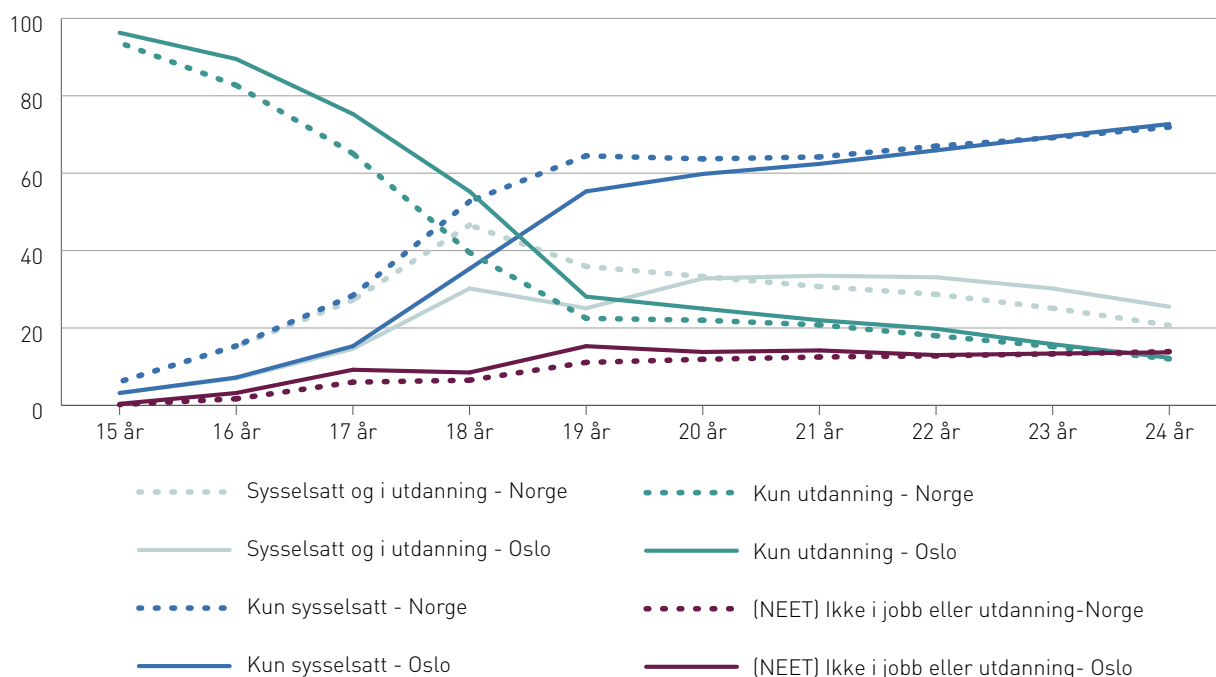
jobb, mens ytterligere 2 prosent er kun i jobb. Blant osloundgom under 19 år er 14 prosent i både utdanning og jobb, mens ytterligere 1,5 prosent er i kun jobb. Andelen i NEET-kategorien hos yngre ungdom er noe større i Oslo enn i landet som helhet.

Figur 6. Bosatte i Oslo etter husholdningstype og alder. 2014.

* Kategorien «Bor hos foresatte» er her en restkategori med personer som ikke er registrert som verken hovedperson 1 eller hovedperson 2 i noen husholdning. Det betyr som oftest at de er barn av hovedpersonen(e), eller at de bor i en flerfamiliehusholdning hvor minst to av husholdningsmedlemmene er eldre.

Figur 7. Andel av befolkningen per alderstrinn i Oslo og hele landet etter yrkes- og utdanningsstatus⁴. 4. kvartal 2014.

For aldersgruppen 19–24 år er forholdet mellom Oslo og landet noe annerledes. Blant de eldste i denne gruppen (22–24 år) er andelen i NEET-kategorien på linje med statistikken for hele landet, snaue 14 prosent. Samtidig er det så vidt en litt større andel i Oslo som er i enten jobb, utdanning eller begge deler. På landsbasis er det gjennomgående en noe større andel «andre arbeids-søkende» (personer under ulike NAV-tiltak) enn i Oslo ■

4. Ungdom under 15 år er ikke en del av det statistiske materialet på dette området. 13- og 14-åringene er derfor ikke med i analysene av yrkes- og utdanningsstatus.

Forfatter:

Nils Petter Strand,
Utviklings- og kompetanseetaten.

Kilder

Bø, Tor Petter og Åsne Vigran (2014). Ungdom som verken er i arbeid eller utdanning. Rapporter 2014/37, Statistisk sentralbyrå.

Lappegård, Trude og Helge Brunborg (2004). Ungdom og demografi. Tidsskrift for ungdomsforskning 4/2004, s.93–104

Strand, Nils Petter (2013). Småbarn på flyttefot. Oslospeilet 1/2013, s. 20–25

Stambøl, Lasse (2014). Fra vugge til ransel. Oslospeilet 2/2014, s. 32–38

Statistisk sentralbyrå er kilde til all statistikk brukt i artikkelen.

GJENNOMFØRING AV VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I OSLO

Tidlig innsats og tett oppfølging får flere til å fullføre og bestå videregående opplæring i Oslo skolen, men fortsatt er det om lag 25 prosent av elevene som faller fra. Det er store variasjoner innad i byen, og karakterene fra grunnskolen har stor betydning.

Manglende gjennomføring har store konsekvenser for den enkelte og samfunnet

Til tross for høy politisk oppmerksomhet over mange år og en rekke igangsatte tiltak, lykkes ikke norsk skole godt nok med å øke andelen elever som oppnår studie- eller yrkeskompetanse. Andelen som består videregående opplæring er omtrent den samme nå som for tjue år siden, men konsekvensene av ikke å fullføre videregående opplæring er trolig mer alvorlige i dag:

For det første er de samfunnsøkonomiske konsekvensene av manglende gjennomføring av videregående opplæring store. Kostnadene av frafall i videregående opplæring i Norge er beregnet til om lag fem milliarder kroner per årskull (Falch mfl. 2009).

For det andre gir manglende studie- eller yrkeskompetanse større sannsynlighet for arbeidsledighet, sosial eksklusjon, avhengighet av trygdeytelser, og helsemessige problemer (Lillejord mfl. 2015, Sletten og Hyggen 2013). Personer som ikke har utdanning utover grunnskolenivå vil oppleve et stadig trangere arbeidsmarked i følge SSB. Nær halvparten av jobbene i Norge i 1980 var rettet mot dem som ikke hadde fullført videregående opplæring. Tilsvarende tall for 2010 var 22 prosent. Denne andelen er beregnet å synke til 16 prosent i 2030. Tall fra SSB over sysselsatte etter utdanningsnivå viser at utdanning er spesielt viktig i Oslo. På landsbasis hadde i underkant av 20 prosent av sysselsatte grunnskole som høyeste

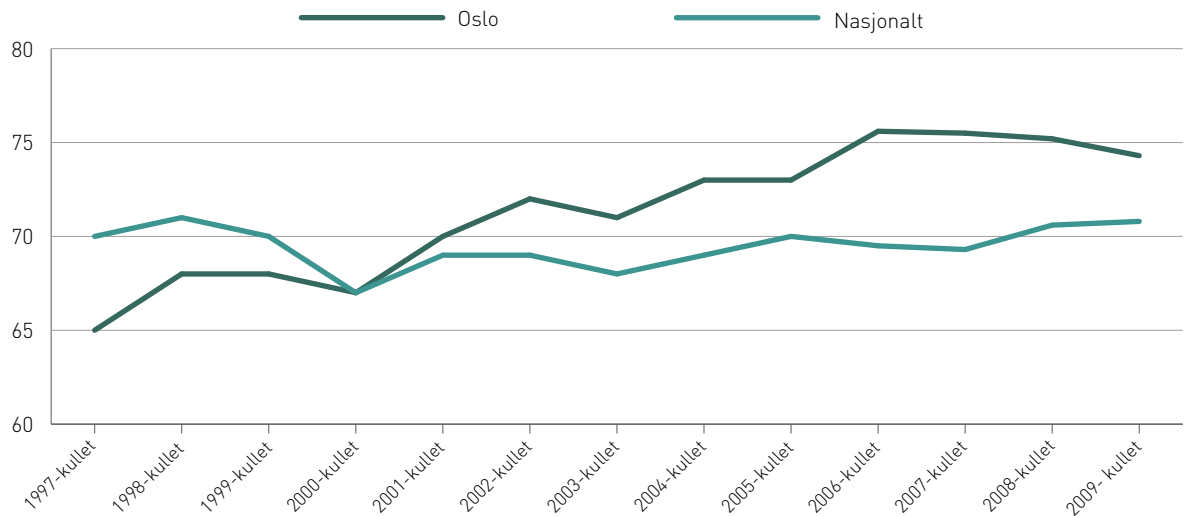
SAMMENDRAG

Oslo kommune har et mål om at flere elever skal fullføre og bestå videregående opplæring. Om lag 25 prosent av elevene i Oslo skolen fullfører og består ikke videregående opplæring. Konsekvensene av dette er alvorlige, både for den enkelte og for samfunnet. Det finnes ingen enkel løsning på denne utfordringen, men forskning viser at tidlig innsats og tett oppfølging av den enkelte elev er viktig for å få flere til å fullføre og bestå. Frafallet er lavere i Oslo skolen enn i resten av landet, men det er store variasjoner innad i byen.

Sosial bakgrunn og prestasjoner tidligere i opplæringsløpet påvirker sannsynligheten for å fullføre og bestå videregående opplæring.

Figur 1. Andel elever som har fullført og bestått videregående opplæring etter fem år, etter kull (årstall for påbegynt opplæring). Prosent. Kilde: Gjennomføringsbarometeret 2014 og SSB.

utdanning i 2014, mens andelen i Oslo var 13,5 prosent. I Norge hadde 36 prosent av de syssel-satte universitet og høyskoleutdanning. I Oslo er andelen over 50 prosent.

Hva mener vi med frafall?

Problemet med at elever ikke fullfører og består videregående opplæring blir beskrevet som frafall, drop-out, manglende gjennomføring eller gjennomstrømning. Markussen mfl. (2012) mener frafall og drop-out er begreper som beskriver noe viljeløst, som skjer uten påvirkning fra den enkelte, og har derfor introdusert begrepet bortvalg for å vise at det er et element av valg i å si fra seg retten til videregående opplæring. Statistisk sentralbyrå (SSB) lager årlig statistikk over elever som har *fullført og bestått videregående opplæring fem år etter at de startet opplæringen*. I denne artikkelen legger vi SSBs forståelse av gjennomføring i videregående opplæring til grunn.

Manglende gjennomføring – en stor utfordring med mange årsaker

Manglende gjennomføring i videregående opplæring er en stor utfordring i de fleste vestlige land. OECD-rapporten «Education Policy Outlook» viser at frafallet i Norge er høyere enn i mange OECD-land. Imidlertid er tallene vanskelige å sammenligne. Dette skyldes blant annet ulik organisering av videregående opplæring, og at andelen av et årskull som begynner i videregående opplæring er varierende mellom landene. En del land har inntakskrav til videregående opplæring. I Norge har alle elever som har gjennomgått grunnskolen en lovfestet rett til videregående opplæring, og om lag 97 prosent av norske elever

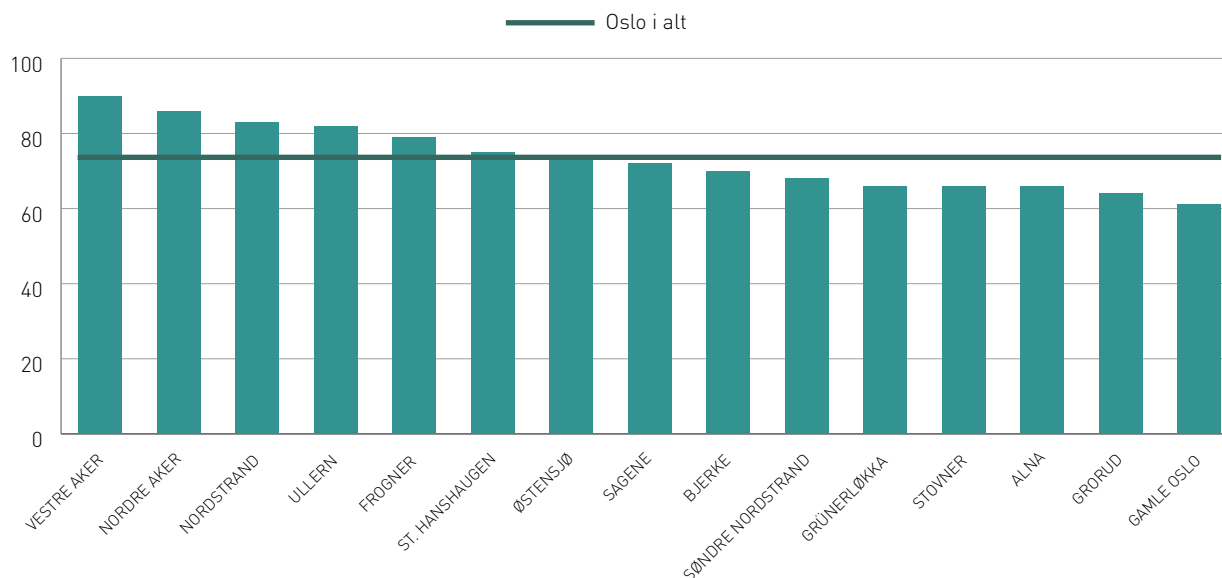
som går ut av 10. klasse på våren begynner i videregående opplæring høsten samme år. Årsakene til frafall er sammensatte og det finnes ingen enkle forklaringer eller løsninger. Gudmund Hernes understreket dette i sin bok «Gull av gråstein» (2010), hvor han skrev at frafall ikke er ett problem med én løsning, men resultatet av mange ulike problemer, med ulike årsaker og løsninger. Både forhold utenfor skolen og skoleinterne forhold kan være viktige årsaker til frafall. Markussen og Seland (2012) kartla årsaker til frafall blant elever i Akershus fylkeskommune i skoleåret 2010–2011, og fant at de viktigste årsakene til frafall var psykiske eller psykososiale problemer, manglende motivasjon/skole-trethet, feilvalg, fysisk sykdom og vanskelige hjemmeforhold.

De fleste forskere er enige om at tidligere prestasjoner i opplæringsløpet og sosial bakgrunn i stor grad påvirker sannsynlighet for å fullføre og bestå videregående opplæring (Lillejord mfl. 2015). I denne artikkelen vil vi fokusere på sammenhengen mellom disse to faktorene og frafall, illustrert gjennom tilgjengelig statistikk fra Oslo.

Flere fullfører videregående opplæring i Oslo enn i resten av landet

Figur 1 viser utviklingen i andelen elever som fullfører og består i Oslo, sammenlignet med landet som helhet. Andelen som fullfører og består har vært høyere i Oslo enn i resten av landet siden 2000. Tallene viser at Oslo også har hatt en bedre utvikling enn resten av landet siden da, men at utviklingen har flatet noe ut de siste årene i perioden.

Figur 2. Andel som har fullført og bestått videregående opplæring innen fem år fordelt på bostedsbydel i Oslo, 2014. Prosent. **Kilde:** SSB.

Store variasjoner mellom bydeler

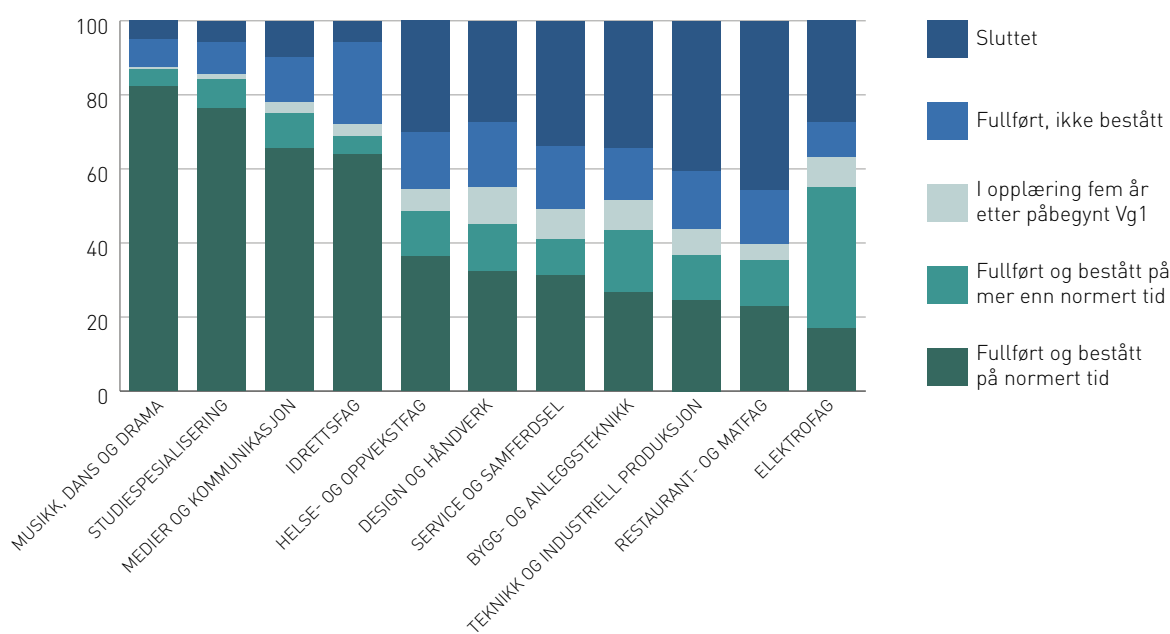
Det er stor variasjon mellom bydelene når det gjelder andel elever som fullfører og består. Figuren ovenfor viser andel som har fullført og bestått videregående opplæring i 2009-kullet, fordelt på bostedsbydel. Gjennomføringsgraden varierer fra mellom 80–90 prosent i bydelene i Oslo ytre vest og Nordstrand, til mellom 60–70 prosent i indre øst, Groruddalen og Bydel Søndre Nordstrand. Det skiller nesten 30 prosentpoeng mellom Bydel Vestre Aker, som er den bydelen

der flest elever fullfører videregående opplæring, og Bydel Gamle Oslo, som er bydelen der færrest elever fullfører og består.

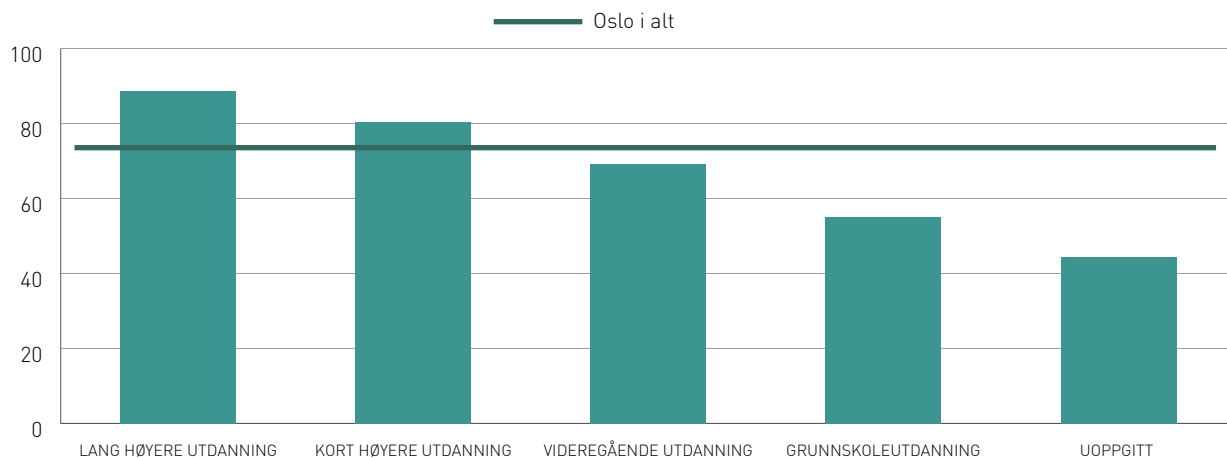
Ulik fullføringsgrad på ulike utdanningsprogram

Gjennom media kan man få inntrykk av at frafall fra videregående opplæring er et problem relatert til skoletrette og umotiverte gutter på yrkesfag. Selv om andelen elever som ikke fullfører er skjevt fordelt, finner vi elever som ikke fullfører og består på alle utdanningsprogram.

Figur 3. Andelen elever i videregående skole i Oslo, fordelt på utdanningsprogram og status etter fem år. 2009-kullet. Prosent. **Kilde:** Skoleporten.no

Figur 4. Andel elever som har fullført og bestått videregående opplæring innen 5 år, etter foreldrenes utdanningsnivå. 2009-kullet. Prosent. **Kilde:** SSB

Figur 3 viser andelen som ikke fullfører og består, fordelt på ulike utdanningsprogram i Oslo. Frafallet er langt høyere på de yrkesfaglige programfagene enn på de studieforberedende. Elevene på musikk, dans og drama er de som i størst grad fullfører og består etter fem år, med nesten 87 prosent. På utdanningsprogram for restaurant- og matfag er det kun 35 prosent som fullfører og består etter fem år.

At frafallet er høyere blant elever med foreldre med lav utdanning og i bydeler hvor gjennomsnittlig utdanningsnivå og inntekt er lav, er ikke et overraskende funn. Det er godt dokumentert i norsk og internasjonal utdanningsforskning at sosial bakgrunn i stor grad påvirker skoleprestasjoner og at læringsresultater følger sosiale mønstre.

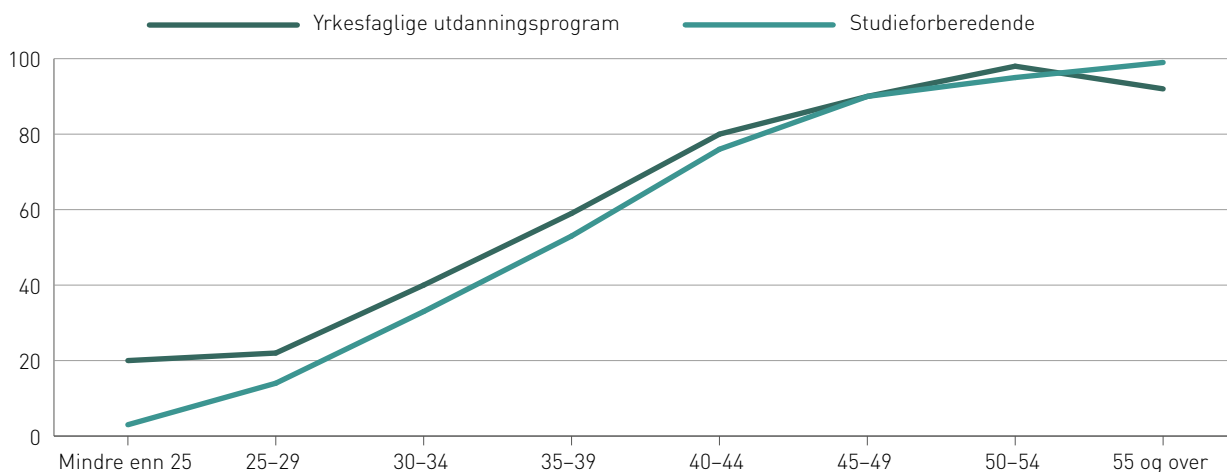
Frafall og foreldres utdanningsnivå

Figur 4 viser andel elever som fullfører og består i Oslo etter foreldrenes utdanningsnivå. I underkant av 90 prosent av elevene i Oslo med foreldre som har høyere utdanning fullfører og består videregående opplæring, mens tilsvarende tall for elever med foreldre med kun grunnskoleutdanning er 55 prosent.

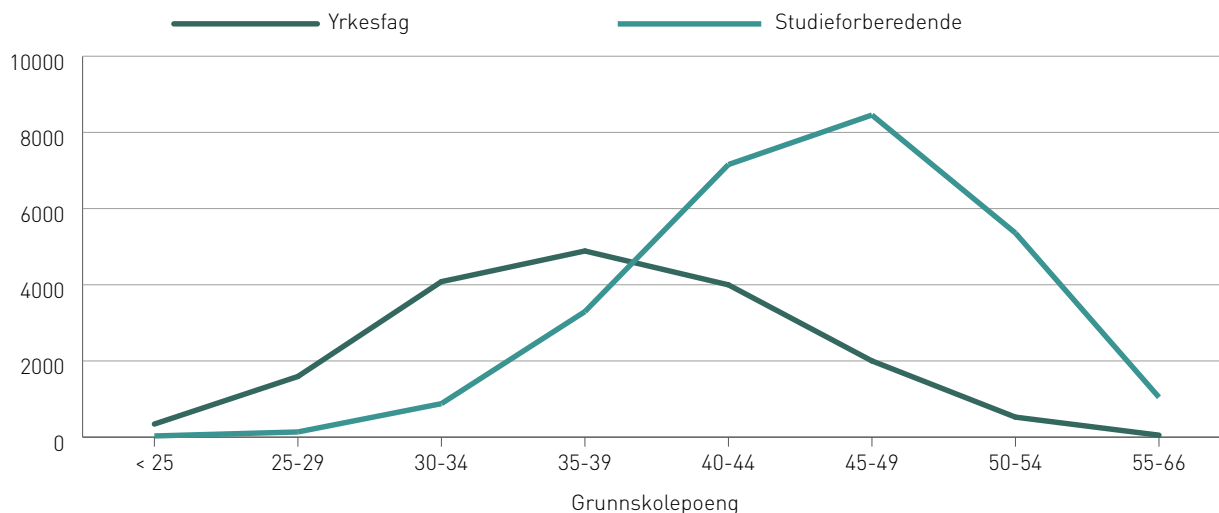
Frafall og grunnskolepoeng

Sammenhengen mellom karakterer på ungdomskolen og gjennomføring av videregående opplæring er godt dokumentert (Byrhagen mfl. 2006). Tall fra SSB (2014) viser at av norske elever som hadde mer enn 55 grunnskolepoeng¹ (dvs. en gjennomsnittskarakter på 5,5 der 6 er høyeste karakter), fullførte og bestod mellom 95 og 99

Figur 5. Fullført og bestått fem år etter år påbegynt videregående opplæring i 2006 (normert eller mer enn normert tid), i Oslo, etter utdanningsprogram og grunnskolepoeng. **Kilde:** Gjennomføringsbarometeret 2014.

Figur 6. Antall elever som har fullført og bestått, nasjonalt, fordelt på grunnskolepoeng. 2009-kullet. Kilde: SSB.

prosent videregående opplæring. Tilsvarende tall for elever med 25 grunnskolepoeng eller mindre var mellom 9 og 15 prosent.

Figur 5 viser at sammenhengen mellom antall grunnskolepoeng og fullføring i videregående opplæring er sterk, uavhengig av om eleven går på studieforberedende eller yrkesforberedende utdanningsprogram. Forskjellen i andel som fullfører på yrkesfag og studiespesialisering henger sammen med tidligere prestasjoner/grunnskolepoeng. Elevene som velger yrkesfaglige utdanningsprogram har i gjennomsnitt færre grunnskolepoeng enn elever som velger studiespesialisering. Elever med gode resultater fullfører, både på studiespesialisering og yrkesfag.

Antall elever fordelt på antall grunnskolepoeng i Norge er illustrert i figur 6. Vi ser at kurven for elever på studieforberedende programmer ligger til høyre for kurven for elever på yrkesfag. Dette betyr at det er flere elever med gode karakterer som velger – og fullfører – studieforberedende utdanningsprogram. I Oslo velger kun om lag 25 prosent av elevene yrkesfaglig utdanningsprogram, mens tilsvarende tall nasjonalt er 50 prosent. Tallene for Oslo ville vist en enda skjevare fordeling i antallet elever mellom studiespesialisering og yrkesforberedende studieprogram.

Gjennomsnittlig grunnskolepoeng i Oslo er 40,9 poeng. Det er store variasjoner i grunnskolepoeng mellom de ulike bydelene. Fordelingen av grunnskolepoeng per bydel sammenfaller i stor grad med fordelingen i andelen elever som ikke fullfører videregående opplæring per bydel. I Bydel Vestre Aker, der ca. 10 prosent av elevene ikke fullfører, har elevene et

gjennomsnitt på i overkant av 45 grunnskolepoeng. I den andre enden av skalaen finner vi bydelene Søndre Nordstrand, Alna og Stovner, hvor gjennomsnittlig grunnskolepoeng ligger på rundt 37–38 poeng².

Sammenhengen mellom grunnskolepoeng og suksess i videregående opplæring synliggjør viktigheten av tidlig innsats. For mange elever går ut av grunnskolen med så svake grunnleggende ferdigheter at de har for dårlige forutsetninger for å lykkes i et videre utdanningsløp. Den enkelte elevs utfordringer og kompetansehull må være kjent ved overgangen til et nytt nivå, og arbeidet med å fange opp barn med behov for hjelp og støtte må starte allerede i barnehagen. Om lag ¼ av elevene i Osloskolen starter i grunnskolen uten tilstrekkelige norskferdigheter til å følge ordinær undervisning. Dette understreker viktigheten av å kartlegge språkferdigheter og legge til rette for god språkstimulering i barnehagen.

Oslo er på rett vei, men fortsatt langt å gå

Som vi har forsøkt å illustrere ovenfor er ikke frafall fra videregående opplæring ett problem med én løsning, men mange utfordringer som krever ulike løsninger. Frafallet er lavere i Oslo sammenlignet med resten av landet, men det er store variasjoner innad i byen. Sosial bakgrunn og prestasjoner tidligere i opplæringsløpet

1. Grunnskolepoeng regnes ut ved å legge sammen alle avsluttende karakterer som føres på vitnemålet – standpunkt og eksamen – og dele på antall karakterer. Deretter multipliseres gjennomsnittet med 10. Elever som mangler karakter i mer enn halvparten av fagene, er ikke med i beregningene.

2. Grunnskolepoengene i bydelene er beregnet som gjennomsnittet for skolene i hver bydel med tall fra skoleporten.

påvirker sannsynligheten for å fullføre og bestå videregående opplæring. Oslo kommune har et mål om at flere elever skal fullføre og bestå videregående opplæring. Sentrale strategier i dette arbeidet er tidlig innsats og tett oppfølging av den enkelte elev. Arbeidet med å hindre frafall i videregående opplæring starter allerede i barnehagen. Tidlig innsats og tett oppfølging i alle ledd, mellom barnehage og skole, mellom lærer og elev, mellom lærer og rektor, mellom rektorer og utdanningsetaten er avgjørende for å sikre at alle får et opplæringstilbud tilpasset deres evner og forutsetninger. Det langsiktige arbeidet med å styrke elevenes grunnleggende ferdigheter, sikre gode overganger mellom skoleslagene og sikre at alle elever trives og opplever mestring, er avgjørende for å lykkes. Samtidig må det også iverksettes konkrete tiltak rettet mot elever som står i fare for å slutte.

Oslo kommune har ansvar for hele grunnopplæringen. Dette gjør det lettere å sikre en god overgang mellom grunnskole og videregående opplæring, sammenlignet med andre steder der dette ansvaret er delt mellom kommune og fylkeskommune. Et eksempel på et tiltak for å styrke overgangen mellom skoleslagene er «Handlingsprogram for 7.–11. årstrinn», som skal bidra til å sikre gode overganger mellom utdanningsnivåene og sikre at elever får nødvendige ferdigheter til å fullføre videregående opplæring.

«Program for bedre gjennomføring i videregående opplæring» er et statlig initiert tiltak som skal iverksette tiltak for å forebygge frafall og tilbakeføre ungdom som har sluttet. I Osloskolen sees programmet i sammenheng med Prosjekt for fag og yrkesopplæring (PROFF) og Oppfølgingsprosjektet. PROFF-prosjektet skal bedre læringsresultater og gjennomføring innen fag- og yrkesopplæringen. Oppfølgingsprosjektet skal bidra til å styrke samarbeidet mellom Oppfølgings-tjenesten, NAV og bydelene i oppfølgingen av ungdom som har sluttet i opplæring og ikke er i arbeid.

Det er viktig at de som begynner på yrkesfag fullfører og består de to første årene og blir kvalifisert til læreplass. Like viktig er det at de som er kvalifisert til læreplass får lærekontrakt med en bedrift. I 2013 ble det godkjent 1440 nye lærekontrakter i Oslo og i underkant av 85 prosent av lærlingene fullførte og bestod i 2013. Oslo kommune skal etablere 355 læreplasser årlig

innenfor de tjenesteområdene kommunen har ansvaret for. Oslo har også vedtatt en lærlingeklausul i anskaffelsesregelverket der alle større anskaffelser skal ha et konkret krav om et antall lærlinger i kontraktene. Det antas at dette tiltaket vil kunne gi 100 til 150 nye læreplasser.

Som nevnt innledningsvis, kan årsakene til frafall knyttes både til forhold ved skolen og til forhold utenfor skolens kontroll. Et godt koordinert samarbeid mellom ulike instanser er viktig for å sikre en helhetlig oppfølging av den enkelte elev. Oslo kommune og NAV har undertegnet «Oslostandard for samarbeid om gjennomføring av videregående opplæring», som skal bidra til å sikre et godt samarbeid mellom NAV og Oslo kommune. Det testes videre ut spennende modeller for å «styrke laget» rundt den enkelte elev som står i fare for å slutte. Stovner og Hellerud videregående skoler er eksempelvis to skoler i Oslo som er med i et prøveprosjekt hvor NAV-ansatte jobber fulltid på skolen for å gi tett oppfølging til elever med sammensatte utfordringer som står i fare for å falle fra.

Forskningen understreker at lokal forankring og oppslutning om tiltak som skal gjennomføres, er avgjørende for å lykkes. Skolene må ha eierskap til utfordringene og påvirkning i arbeidet som gjøres på skolene for å lykkes. Det finnes mange eksempler på lærere som gjør en fantastisk innsats for å forsøke å se, hjelpe og veilede elever som står i fare for å slutte, f.eks. gjennom daglige vekkesamtaler, henting av elever hjemme etc. Slike tiltak, sammen med en helhetlig koordinert innsats og tett oppfølging av den enkelte elev gjennom hele skoleløpet, er sentrale faktorer for å sikre at flere elever kan fullføre og bestå videregående opplæring ■

Forfattere:

Øyvind Bjerkestrand og Jan Christian Marthinsen,
Byrådsavdeling for kunnskap og utdanning

Litteraturliste

Byrhagen mfl. (2006): Frafall i videregående opplæring: Betydningen av grunnskolekarakterer, studieretninger og fylke. Trondheim: SØF Rapport nr. 08/06

Falch, Torberg, mfl. (2009): Kostnader av frafall i videregående opplæring. Senter for økonomisk forskning, Trondheim.

Hernes, Gudmund (2010): Gull av gråstein – Tiltak for å redusere frafall i videregående opplæring. Fafo-rapport 2010:03.

Lillejord mfl. (2015): Frafall i videregående opplæring – En systematisk kunnskapsoversikt Kunnskapssenter for utdanning.

Markussen, Eifred, mfl. (2012): Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter. NIFU/STEP, Rapport 13/2008

Markussen, Eifred og Seland, Idunn (2012): Å redusere bortvalg – bare skolenes ansvar? NI-FU-rapport 6/2012.

OECD (2015): Education Policy Outlook: Making Reforms Happen. OECD Publishing

Sletten, Mira Aaboen og Hyggen, Christer (2013): Ungdom, frafall og marginalisering. Temanotat. Forskningsrådet.

BARNE- OG UNGDOMS- KRIMINALITETEN I OSLO

**Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo synker.
Mange samarbeider om forebyggingen.**

Mindre registrert kriminalitet blant barn og unge

Den registrerte kriminaliteten blant barn og unge i Oslo har gått betydelig ned de siste årene (SaLTo 2015). Etter 2012 har det også vært en nedgang i den registrerte kriminaliteten i Oslo blant befolkningen som helhet (Oslo politidistrikt 2015). Som figur 1 viser var det fra 2007 til 2014 en nedgang på 36 prosent i antall straffbare forhold¹ i Oslo politidistrikt med gjerningsperson under 18 år. I første halvår 2015 fortsatte nedgangen ytterligere. Det var 14 prosent nedgang i straffbare forhold med gjerningsperson under 18 år, sammenlignet med samme periode i 2014. I aldersgruppen 18–22 år var nedgangen på 10 prosent hvis man ser på tilsvarende periode, altså utviklingen fra første halvår 2014 til første halvår 2015. Utviklingen i aldersgruppen 18–22 år vises ytterligere i figur 2, her ser vi utviklingen i antall straffbare forhold og antall personer.

Antall personer mistenkt, siktet eller domfelt for lovbrudd i disse aldersgruppene har i all hovedsak fulgt den samme utviklingen som antall straffbare forhold. Barn og unge har blitt anmeldt for en stadig mindre del av den registrerte kriminaliteten hvor det foreligger en mistenkt, siktet eller domfelt. Vi snakker altså om en betydelig nedgang i den registrerte kriminaliteten blant unge, og dette

1. Straffbare forhold er ikke det samme som anmeldelser. En anmeldelse kan generere flere straffbare forhold dersom det er flere gjerningspersoner involvert i samme sak, da det blir ett straffbart forhold per gjerningsperson.

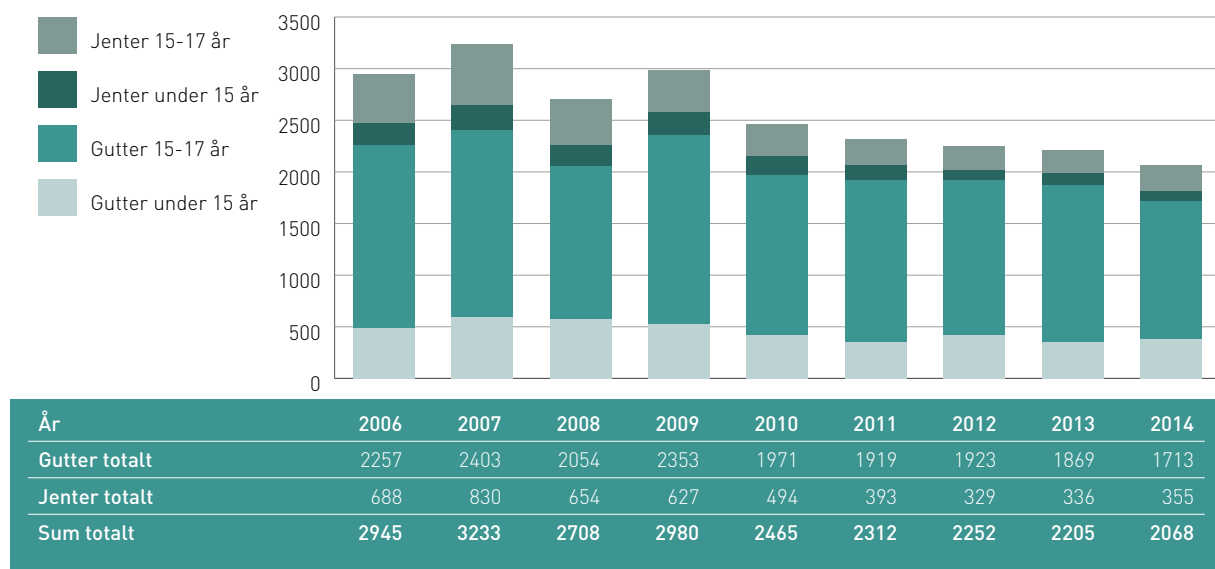
SAMMENDRAG

I denne artikkelen ser vi på utviklingen i kriminaliteten de siste årene. Den registrerte barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo synker, men det reises spørsmål om hvorvidt nedgangen er reell. Vi skal se nærmere på noen utvalgte lovbruddskategorier, og tiltak iverksatt i regi av SaLTo (Sammen lager vi et trygt Oslo).

Hovedfokus er på personer under 18 år. Det ble registrert færre ransanmeldelser i 2014 enn i 2013, samtidig som flere unge ble anmeldt for vold. Vi ser også på unge offer for kriminalitet. Hatkriminalitet står høyt på dagsorden, men fanges i liten grad opp i statistikken. Avslutningsvis belyser vi samfunnsforhold som kan ha påvirket omfanget av barne- og ungdomskriminaliteten.

Figur 1. Antall straffbare forhold i Oslo politidistrikt med gjerningsperson under 18 år i årene 2006-2014, fordelt på kjønn og aldersgrupper. Absolutte tall.

skjer i en periode hvor ungdomsbefolkningen har økt kraftig i Oslo. Sett i forhold til befolkningstallet, er nedgangen enda større, fra 70 straffbare forhold pr. 1000 innbygger under 18 år i 2006 til 45 i 2014.

Barn og unge står for en liten del av kriminaliteten i Oslo. I 2014, så vel som i de to foregående årene, sto barn og unge under 18 år for 5 prosent av alle straffbare forhold med kjent gjerningsperson i Oslo politidistrikt. I 2007 var andelen 8 prosent. Inkluderer vi unge opp til og med 22 år var andelen 19 prosent av de registrerte forholdene i Oslo politidistrikt i 2014, mens den i 2007 utgjorde 25 prosent.

Antall unge «gjengangere», det vil si unge under 18 år med fire eller flere straffbare forhold i løpet av et kalenderår, har også vist en nedadgående tendens. Antallet i 2014 var det laveste siden SaTo ble etablert i 2006. Blant gjengangerne i aldersgruppen 18–22 år ser vi samme tendens, om enn noe svakere.

Det er store kjønnsforskjeller i registrert kriminalitet. Av de under 18 år som ble anmeldt i 2014 var 77 prosent gutter og 23 prosent jenter. I 2007 utgjorde jentene 32 prosent. Etter dette har andelen jenter gått jevnt nedover, men økte noe i 2014.

Reell nedgang?

Et sentralt spørsmål mange stiller til denne betydelige nedgangen i registrert kriminalitet blant unge, er om den er reel eller kan tilskrives lavere anmeldelsesfrekvens og økte mørketall.

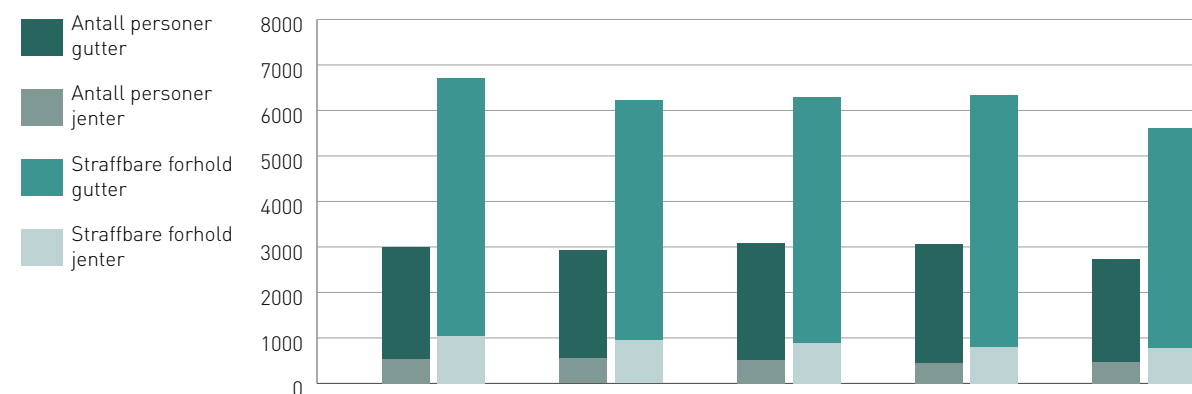
Mørketall er den kriminaliteten som skjer, men som av ulike grunner aldri blir registrert hos politiet. Mørketallene gjelder både tradisjonelle typer lovbrudd, og nyere typer lovbrudd som er en konsekvens av den teknologiske utviklingen i samfunnet. Det er vanskelig å fastslå størrelsen på mørketallene eller endringer over tid,

DATA OG DEFINISJONER

Tallene vi viser til i denne artikkelen er basert på politiets straffesakssystem og lovbrudd registrert i Oslo politidistrikt

Oslo politidistrikt og Oslo kommune er identiske geografiske størrelser inntil sammenslåingen av politidistrikter i 1.1.2016. Vi skriver om anmeldelser, straffbare forhold og gjerningspersoner. Straffbare forhold er ikke det samme som anmeldelser. En anmeldelse kan generere flere straffbare forhold dersom det er flere gjerningspersoner involvert i samme sak, da blir det ett straffbart forhold per gjerningsperson. Skriver vi om gjerningspersoner er det snakk om unike personer som er mistenkt, siktet eller domfelt i en anmeldelse.

Figur 2. Registrert kriminalitet i Oslo politidistrikt med gjerningsperson 18-22 år i årene 2010-2014. Antall straffbare forhold og antall personer, fordelt på kjønn. Absolutte tall.

År	2010	2011	2012	2013	2014
Antall straffbare forhold totalt	6712	6238	6293	6330	5606
Antall personer totalt	2994	2930	3086	3060	2731

men andre trekk ved kriminalitetsutviklingen kan gi noen indikasjoner på hva nedgangen i den registrerte kriminaliteten blant barn og unge er et uttrykk for.

Utsiftninger av unge gjerningspersoner fra år til år

De fleste unge under 18 år som blir registrert med straffbart forhold i Oslo, blir anmeldt for ett lovbrudd i et kalenderår. Dette gjelder rundt 70 prosent av de unge de senere årene. Gruppen av unge lovbrøyttere skiftes i stor grad ut fra år til år. Blant de unge under 18 år som ble registrert med straffbart forhold i 2014, ble 83 prosent ikke registrert med straffbart forhold i Oslo i 2013. Blant de som ble anmeldt for lovbrudd i 2013 ble 75 prosent ikke registrert med lovbrudd i 2014.

Nedgang ikke unik for Oslo

Nedgang i barne- og ungdomskriminaliteten er ikke et unikt fenomen for Oslo, selv om den kan se ut til å ha vært særlig stor i Oslo. Det har totalt sett vært en nedgang i Norge som helhet de senere årene (Politidirektoratet 2014). I Danmark har antall anmeldte forhold blant barn og unge under 18 år sunket med hele 49 prosent fra 2006 til 2014 (Justisministeriets Forskningskontor 2015). Ungdomskriminaliteten i byene nærmer seg nivået for mindre tettbefolkede områder (Det danske justisministeriet 2013). I København faller særlig den grove kriminaliteten blant unge

SaLTo –

SAMMEN LAGER VI ET TRYGT OSLO

Den forebyggende innsatsen mot kriminalitet og rus blant barn og unge i Oslo samordens gjennom SaLTo.

SaLTo-samarbeidet ble etablert i 2006. SaLTo-modellen er en desentralisert modell hvor Oslo kommune og Oslo politidistrikt er hovedaktører. Det er en SaLTo-koordinator i hver av de 15 bydelene og et SaLTo-team i Utdanningsetaten. Den byomfattende koordineringen er lagt til SaLTo-sekretariatet i Velferdsetaten. SaLTo-koordinatorene, SaLTo-teamet og SaLTo-sekretariatet står for samordning, koordinering, informasjon, kunnskapsutvikling, utvikling av tiltak og tjenester, rapportering, handlingsplaner m.m. Politirådet, som ledes av byrådslederen, og lokale/regionale styringsgrupper som ledes av bydelsdirektørene, står for den tverrsektorielle samstyringen. Politirådet godkjenner SaLTos handlingsprogram som revideres hvert år. Handlingsprogrammet ligger til grunn for lokale handlingsplaner. SaLTo gir hvert år ut rapporten Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo². Rapporten er primært basert på den registrerte kriminaliteten, og beskriver kriminalitetsbildet blant unge i Oslo.

2. Siste rapport, basert på data fra 2014, ble utgitt i mai 2015. Se www.salto.oslo.no for denne og tidligere rapporter.

Figur 3. Anmeldelser for ran i Oslo politidistrikt med mistenkt/siktet under 18 år i årene 2006-2014. Antall anmeldelser og antall personer.

markant (København kommune 2015). I Sverige var det fra 2007 til 2014 en nedgang på drøyt 40 prosent i antall anmeldte personer i alderen 15–17 år, og i Stockholm län en tilsvarende nedgang på 30 prosent³.

Nedgangen i Oslo er med andre ord del av en generell nordisk utvikling, og det har også vært nedgang i andre europeiske land. Andre kilder styrker også tilliten til at kriminaliteten blant de unge faktisk har gått ned de senere årene. Både på nasjonalt nivå og blant unge i Oslo har også selvrapporteringsstudier vist de samme tendensene (NOVA 2015, Øia 2012 og Andersen og Bakken 2015). Nedgangen gjelder for øvrig også den samlede kriminaliteten i den vestlige verden, og særlig hva gjelder tradisjonelle vinningslovbrudd⁴.

Noen utvalgte og alvorlige grupper av lovbrudd

Vinningskriminalitet er den mest omfattende lovbruddskategorien blant unge, og det er her vi ser størst nedgang. I det følgende velger vi likevel å se på noen utvalgte og alvorlige grupper av lovbrudd: Ran, vold, seksuallovbrudd, hatkriminalitet og voldelig ekstremisme.

Ran og ranere

Figur 3 viser utviklingen i anmeldelser for ran i Oslo politidistrikt med mistenkt eller siktet under 18 år i årene 2006–2014, samt antall unike anmeldelser og antall unike gjerningspersoner. Tallene er små, noe som kan medføre store prosentvise utslag selv av små variasjoner fra år til år. Det er vanskelig å se en klar og tydelig utvikling. Antall anmeldelser har siden 2006 variert fra 103 på det meste og til 41 på det minste. Noen år utpeker

seg i form av tydelig økning eller nedgang fra året før. Det var en nedgang i antall personer fra 2009 til 2011, men etter 2011 har det vært et relativt stabilt antall.

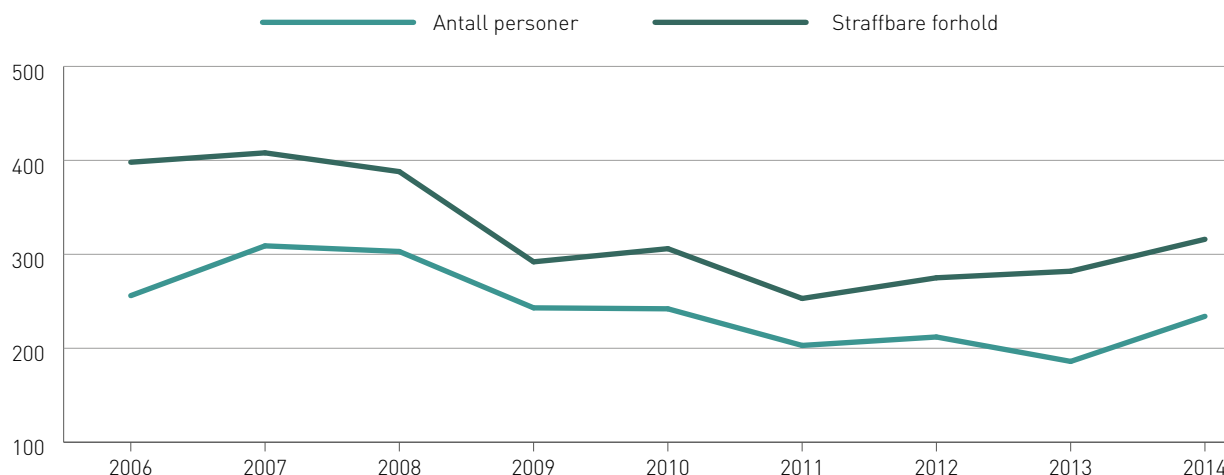
Fra 2013, et år med økning i antall anmeldelser, ble innsatsen mot ransforebygging styrket og målrettet. De fleste av de unge som begikk gjentatte ran i 2013 ble ikke anmeldt for ran i 2014. Mobiltelefon var det desidert mest utbredte ransobjektet i ranene i Oslo i 2013. Antallet unge under 18 år som ble anmeldt for ran var det samme i 2014 som i 2013, men med et langt lavere samlet antall ransanmeldelser (41). Utskiftningen vi ser fra år til år som gjelder gjerningspersoner generelt, gjelder også gjerningspersoner for ran.

Ran og unge ranere i 2013 var i ettertid gjenstand for studier utført både av NIBR (Dyb 2014) og Strategisk stab i Oslo politidistrikt (Sætre og Grytdal 2014 a og b). Anmeldelsesdataene bekreftet tidligere erfaringer med at ran er en type lovbrudd som gjerne begås av flere unge sammen. I NIBR sin studie av unge ranere i Oslo i 2013 deles de unge ranerne inn i to grupper; unge med store levekårsproblemer og unge «på feil spor». Førstnevnte gruppe kan operere ut fra fattigdom og svakt fotfeste i samfunnet.

3. Hentet fra svensk kriminalstatistikk; www.bra.se/bra/brott-och-statistik/ungdomsbrottslighet.html

4. Se Criminal Victimization Survey (PDF). Bureau of Justice Statistics. 2011. Retrieved 15 May 2013, Se også Uniform Crime Reports. FBI. Retrieved 15 May 2013 og https://en.wikipedia.org/wiki/Crime_in_the_United_States#cite_note-ucr-2, samt <http://www.theguardian.com/uk-news/2014/apr/24/crime-rate-england-wales-falls-lowest-level-33-years>

Figur 4. Fysisk vold i Oslo politidistrikt med mistenkt/siktet under 18 år i årene 2006-2014. Antall straffbare forhold og antall personer.

Den andre gruppen har mer ressurser, men har altså kommet «på feil spor». Personer i begge kategoriene hadde frafall fra skole og var utenfor arbeidslivet, de har ofte vært i kontakt med hjelpeapparatet og er tatt av politiet for ett eller flere straffbare forhold tidligere. Noen får nye saker på seg i påvente av påtaleavgjørelse og i tillegg har mange rusproblemer. Levekårsrelaterte faktorer som økonomisk vinning, ervervelser av sosial status og rusproblemer blir pekt på som forklarende faktorer bak noe av ransaktiviteten.

Fysisk vold og vold i nære relasjoner

Figur 4 viser en mindre økning i registrert vold etter 2011. Tallene for 2014 ligger likevel lavere enn i perioden 2006-2008.

Økningen i 2014 kom ikke i form av flere anmeldelser, men ved at det i større grad var flere unge som ble anmeldt sammen (i samme hendelse). Noe av dette kan knyttes til masseslagsmål i sentrum, men de fleste tilfeller av anmeldt vold fant sted utenfor bysentrum. Ut fra anmeldelsesstatistikken virker det ikke som volden ble grovere.

Knappt 500 barn og unge under 18 år ble registrert som offer for fysisk vold i 2014. Av disse var bare rundt 20 prosent utsatt for vold fra andre under 18 år. De fleste hadde altså opplevd å bli utsatt for vold fra noen som er eldre. Rundt 75 prosent av de unge voldsofrene i 2014 ble offer for vold i nære relasjoner. Økt fokus på avdekking av nettopp vold i nære relasjoner har ført til flere anmeldelser med unge ofre i denne kategorien. Statistikken gir ikke grunnlag for å kommentere

eventuelle endringer av det faktiske omfanget av denne typen kriminalitet.

Forebygging og oppfølging av vold i nære relasjoner har i flere år vært et innsatsområde for Oslo politidistrikt, Oslo kommune og andre offentlige instanser. Alle bydelene i Oslo har i 2015 laget handlingplaner mot vold i nære relasjoner. Stovner politistasjon har fått et distriktsansvar for dette innsatsområdet i Oslo og samarbeider nært med Statens Barnehus i Oslo. SaLTo har etablert en tverrsektoriell fokusgruppe for å jobbe med vold og seksuelle overgrep.

Undersøkelsen Ung i Oslo 2015 (Andersen og Bakken 2015) viser at fra 2006 via 2012 til 2015, har stadig færre unge mellom 13 og 18 år rapportert at de har fått sår eller skade på grunn av vold. På alle klassetrinn rapporterte guttene om flere sår eller skader enn jentene.

Seksuallovbrudd

Det ble i Oslo politidistrikt i årene 2006-2014 registrert gjennomsnittlig 21 straffbare forhold som gjaldt seksuallovbrudd med mistenkt eller siktet under 18 år. Antallet har variert mye fra år til år, fra 8 til 35, uten at det er noe mønster å spore i utviklingen.

Unge er i langt større grad offer enn gjerningsperson i seksuallovbrudd. I gjennomsnitt ble det i disse årene registrert 132 straffbare forhold årlig hvor offeret var under 18 år. Noen har blitt utsatt for seksuelle overgrep mer enn én gang i løpet av et år, så antall personer er litt lavere. Tendensen i utviklingen har vært en svak nedgang i årene fra

Foto: Ådne Sinnes/Politiforum.

og med 2006 til og med 2014, og det laveste antall forhold var i 2014. Dette på tross av at politiet i flere år har hatt som målsetning å avdekke en større del av de seksuelle overgrepene som finner sted. De årlige antall straffbare forhold må sies å være lave, og de er vanskelige å anvende som indikator på utviklingen av det reelle omfanget av seksuelle overgrep med ung gjerningsperson eller ungt offer.

De seksuelle overgrepene som anmeldes faller inn i en rekke spesifikke typer lovbrudd, som blant andre seksuell omgang med mindreårige, seksuelt krenkende/uanstendig atferd, voldtekt og seksuell handling med barn⁵.

Med den kommunikasjonsteknologiske utviklingen gjennom de senere årene har de ulike sosiale mediene på internett i stadig større grad blitt kontaktpunkt mellom folk, og dermed også arena for å opprette kontakt som leder til seksuelle overgrep. De sosiale mediene har også ført til at seksuelle overgrep tar nye former. Et eksempel på dette er utpressing basert på trusler om å spre intime bilder på sosiale medier («sextortion»). Det har etter hvert blitt økt oppmerksomhet rundt de særegne farene som er knyttet til etablering av kontakt og utveksling av personlig informasjon og bilder på sosiale medier. Likevel er det grunn til å anta at det er et betydelig antall seksuelle overgrep hvor sosiale medier har spilt en rolle, men dette

registreres ikke systematisk. Sammenhengene kan også være komplekse eller indirekte.

SaLTo har de siste årene hatt vold og seksuelle overgrep som et prioritert innsatsområde. Det er nedsatt en tverrsektoriell fokusgruppe for å spisse forebyggingen og videreutvikle den forebyggende kompetansen på området. Her deltar instanser som Statens Barnehus i Oslo, Avsnitt for seksualforbrytelser i Oslo politidistrikt, Overgrepsmottaket på Legevakta og RVTS Øst⁶ mfl., foruten generelle forebyggere fra kommune og politiet.

Hatkriminalitet og voldelig ekstremisme

Hatkriminalitet og voldelig ekstremisme har stått høyt på dagsorden siden 2011. Det er vanskelig å bruke registrert kriminalitet som indikator på omfanget av hatkriminalitet og voldelig ekstremisme. Lovbruddene er alvorlige, men vises i liten grad i politiets registre. Det antas at mørketallene er betydelige når det gjelder hatkriminalitet.

5. De anmeldte seksuelle overgrepene er ofte gjenstand for omfattende vurderinger og revurderinger med hensyn til hvilken spesifikk type lovbrudd (juridisk kategori) overgrepet regnes å være. Inndeling av de anmeldte seksuelle overgrepene etter de ulike typene av lovbrudd er metodisk problematisk og gir lett misvisende tall i et så begrenset tallmateriale.

6. RVTS er forkortelse for Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging. Se <http://www.rvtsost.no/>

Det ble i 2011 etablert et kontaktforum for hatkriminalitet og voldelig ekstremisme i Oslo i regi av SaLTo. Bakgrunnen var terroren 22. juli, samt at daværende regjering hadde lagt fram en handlingsplan i desember 2010. Hovedaktørene i kontaktforumet er Oslo kommune, Oslo politidistrikt, PST og RVTS. Det er gitt ut en handlingsplan, Handlingsplan mot hatkriminalitet og voldelig ekstremisme i Oslo 2015–2018, en veileder for førstelinjetjenestene, et undervisningsopplegg for lærere og SaLTo-rutiner for oppfølging av fremmedkrigere og mulige ekstremister.

I 2015 – fram til 1. november – registrerte Oslo politidistrikt 109 bekymringsmeldinger som ble fulgt opp av politiet, ulike tjenester i kommunen og eventuelt PST. 70 prosent av bekymringene dreide seg om unge i alderen 15–24 år. Det er ekstremismekontaktene på politistasjonene som koordinerer oppfølgingen i de enkelte saker.

Oslo politidistrikt har de siste årene gitt ut en egen årsrapport om hatkriminalitet. Rapportene viser at antallet saker som anmeldes fremdeles er lavt, men også at antallet saker har økt – også i 2015. Det er etablert en enhet ved Manglerud politistasjon som jobber med alle anmeldte hatkrimsaker i Oslo. Det er tilsatt ekstremismekontakter ved hver politistasjon og en koordinator sentralt i Oslo politidistrikt. Det er et nært samarbeid med SaLTo-sekretariatet og SaLTo-koordinatorene i bydelene og Utdanningsetaten. Gjennom de nevnte strukturer ivaretas forebygging, informasjon, rådgiving, oppfølging av bekymringer og anmeldte hatkrimsaker.

Kriminelle nettverk og ungdomsgjenger

I noen andre nordiske byer har vi sett stor problematikk rundt kriminelle ungdomsgjenger. Dette har vi greid å unngå i Oslo, og det har hatt betydning for den samlede barne- og ungdomskriminaliteten. Nettverkene som avdekkes i Oslo er flyktige og ustabile. Ingen nettverk har siden SaLTo ble etablert i 2006 utviklet seg til permanente nettverk av unge som begår kriminalitet sammen og som gjør forsøk på å framstå som en "gjeng" med identitetsmarkører som eget navn eller lignende.

I SaLTo har det siden begynnelsen vært en klar strategi å følge opp de såkalte unge gjengangerne. Innsatsen kan ha bidratt til nedgangen i antallet unge gjengangere og gjengangerkriminaliteten, og forebygget etablering av stabile nettverk og gjenger som kunne vært drivere i ungdomskriminaliteten. Oslo kommune

og Oslo politidistrikt har intervenert med ulike tiltak og virkemidler når det har blitt avdekket kriminelle nettverk som har vært under utvikling i ungdomsmiljøene.

Betraktninger rundt omfanget av barne- og ungdomskriminaliteten

Politiets og andre aktørers kriminalitetsforebyggende innsatser virker inn på de unges lovbrudd, men da i samspill med andre og bredere samfunnsmessige utviklingstrekk. Følgende faktorer har trolig bidratt til nedgangen i den registrerte kriminaliteten, som vi i størst grad har sett på vinningslovbrudd, men også i flere andre lovbruddskategorier de senere årene. Ny kommunikasjonsteknologi og endrede atferdsmønstre har ført til at relasjoner mellom de unge bygges og utvikler seg på nye måter, og mange unge bruker mye tid hjemme. Videre har kulturelle endringer i relasjoner mellom barn og voksne utviklet seg, og generasjonskløftene har blitt mindre synlige. Vi har fått nye ungdomsidealer og ungdomsroller som innebærer økt fokus på utdanning og framtidsmuligheter, og mindre bruk av legale og illegale rusmidler. Medisinsk behandling av unge med utagerende og/eller antisosial atferd har også trolig påvirket utviklingen. I tillegg har Oslo greid å unngå etablering av permanente kriminelle ungdomsgjenger. Videre har vi i Oslo relativt lav ungdomsledighet, noe som kan knyttes til at det i Norge er lovfestet rett til videregående opplæring for aldersgruppen 16–24 år.

De nevnte faktorene kan ta ulike utviklingsløp i ulike miljøer i en multikulturell storby som Oslo. Sosial og økonomisk marginalisering er trekk ved et samfunn som særlig har vist seg å ha betydning for kriminaliteten (Hauge 2007). I vårt kunnskapssamfunn er faren for marginalisering særlig stor for de som ikke mestrer skolelivet, og skolen har en viktig rolle som inkluderingsarena (Frønes og Strømme 2014). Skolefravall kan medføre konsekvenser som rusproblematikk, kriminalitet, spillavhengighet, sosial tilbaketrekking med mer. Relativ fattigdom og foreldres begrensede språk- og samfunnskunnskap er andre betydelige marginaliseringsfaktorer.

Mange unge flyktninger, hvorav en stor gruppe enslige mindreårige asylsøkere, kommer til Oslo i disse dager. Mange av dem er i en svært sårbar situasjon. Det er viktig med en god oppfølging av denne gruppen for å hindre at de kommer i kontakt med kriminelle miljøer, ikke bare som gjerningspersoner, men også for å beskytte dem

mot overgrep [Tyldum mfl. 2015]. Dette vil spesielt gjelde de unge som ikke har nære omsorgspersoner rundt seg.

Når man studerer omfanget av kriminalitet, må man alltid være åpen for at kriminaliteten kan være i endring på slike måter at mørketallene også endrer seg. Noe av nedgangen i barne- og ungdomskriminaliteten kan skyldes at den er blitt mer digital, og dermed vanskeligere å oppdage. Det kan imidlertid se ut til at mye av nedgangen i barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo er reell. Dette understøttes av stabiliteten i nedgangen, i selvrapporteringsstudier og i parallell utvikling i andre nordiske byer. For Oslo sin del har trolig målrettet og systematisk kriminalitetsforebyggende arbeid gjennom SaLTo-modellen vært en faktor som har bidratt til den positive utviklingen ■

Forfattere:

Anne Bakosgjelten, Strategisk stab, Oslo Politidistrikt og Ove Kristofersen, SaLTo-sekretariatet, Oslo kommune.

Litteraturliste

Det danske justisministeriet (2013): Storbyunge markant mindre kriminelle <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2013/storbyunge-markant-mindre-kriminelle> [15.10.2015]

Dyb, E. (2014): Unge ranere i den globale byen. En kvalitativ studie. NIBR-rapport 2014:20.

Frønes, I. og Strømme, H. (2014): Risiko og marginalisering. Oslo. Gyldendal Norsk Forlag.

Hauge, R. (2007): Kriminalitetens årsaker. Oslo: Universitetsforlaget.

Justisministeriets Forskningskontor (2015): Utviklingen i børne- og ungdomskriminalitet 2001-2014. Med separate opgørelser for kommuner og politikretser. København. <http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2015/Born%20og%20unge%202014.pdf> [15.10.2015]

København kommune (2015): Ungdomskriminaliteten i København falder. www.kk.dk/nyheder/ungdomskriminaliteten-i-k%C3%B8benhavn-falder

Lie Andersen, P. og Bakken, A. (2015): Ung i Oslo 2015. NOVA Rapport nr. 8/15. Oslo: NOVA.

NOVA (2015): Ungdata. Nasjonale resultater 2014. NOVA Rapport 7/15. Oslo: NOVA.

SaLto (2015): Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo. Rapport basert på tall fra 2014. Oslo: Oslo politidistrikt og Oslo kommune.

Oslo politidistrikt (2015): Kriminaliteten i Oslo. Statistikk over anmeldelser i 2014. Strategisk stab, Oslo politidistrikt.

Politidirektoratet (2014): Tendenser i kriminaliteten. Utfordringer i Norge.

Sætre, M. og Grytdal, V. (2014a): Ran i den globale byen 2013. Del 1: Trender i anmeldelser. Oslo: Oslo politidistrikt.

Sætre, M. og Grytdal, V. (2014b): Ran i den globale byen 2013. Del 2: Anmeldelser og medier. Oslo: Oslo politidistrikt.

Tyldum, G., Lidén, H., Skilbrei, M-L., From Dalseng, C. og Takvam Kindt, K. (2015): Ikke våre barn. Identifisering og oppfølging av mindreårige ofre for menneskehandel i Norge. Fafo-rapport 2015:45 <http://www.fafo.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/ikke-vare-barn> [29.10.2015]

Øia, T. (2012): Ung i Oslo. Nøkkeltall. Notat nr 7/12. Oslo: NOVA.

Foto: Oslo Kommune, Bymiljøetaten.

SUNN OSLOUNGDOM?

Helserelatert atferd blant unge i Oslo

Osloungdommen lever i hovedsak sunnere enn tidligere, men det er tydelige variasjoner mellom bydelene. Det er sammenheng mellom økonomiske situasjon og ungdommenes helsevaner.

Gode vaner legges tidlig

De unges helseatferd er viktig både for hvordan helsa deres kommer til å bli senere i livet, og for livene de lever nå. Oslos befolkning har i hovedsak svært god helse. Gjennomsnittlig forventet levealder har økt, slik at forventet levealder nå (perioden 2010-2014) for første gang like høy i Oslo som i resten av Norge. Det er ønskelig at vi i fremtiden får enda flere friske leveår. En viktig forutsetning for det er at ungdommene tidlig utvikler gode helsevaner. Den største utfordringen for helse og for tidlig død i dag er såkalte «ikke-smittsomme sykdommer» som hjerte- og karsykdommer, kreft, diabetes og KOLS. Norge har sluttet seg til Verdens helseorganisasjons mål om å redusere for tidlig død av slike sykdommer med 25 prosent innen 2025.

For å nå målet er det særlig viktig å fokusere på de fire risikofaktorene kosthold, fysisk aktivitet, tobakk og alkohol. Grunnlaget for gode helsevaner legges tidlig i livet, og det er derfor av spesiell interesse å undersøke helsevanene, eller helse-relatert atferd, blant ungdom. Det er dette som er tema for denne artikkelen.

Gode helsevaner har også betydning for helsa på kort sikt, og kan påvirke skoleprestasjonene og andre sider ved ungdommenes liv utover det rent helsemessige. Vi starter denne artikkelen med å se på ungdommens røyke- og snusvaner, deretter alkohol og hasj/ marihuana. Så undersøker vi hvor stor andel av de unge som spiser frokost hver dag,

SAMMENDRAG

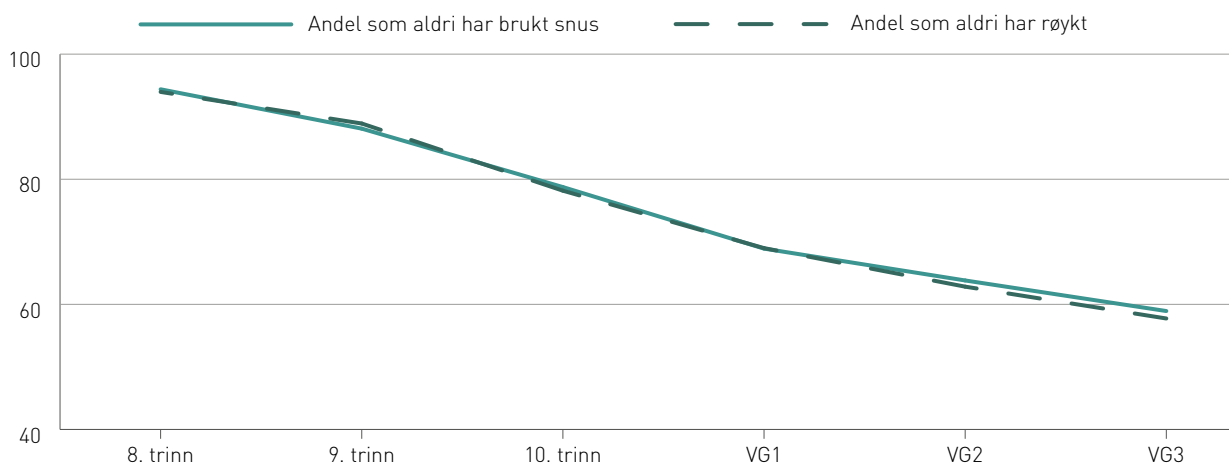

Osloungdommen lever i hovedsak sunnere liv enn tidligere. Det har særlig vært en markant nedgang i røyking, og økningen i snus-bruk ser også ut til å være stoppet opp. Alkoholvanene varierer stort etter hvilken bydel de bor i. Bruken av hasj/marihuana er mer utbredt i Oslo enn i resten av landet, og bare halvparten av ungdommene ser på det som spesielt helseskadelig.

Noe over halvparten av ungdomsskole-elevene trener minst tre ganger i uka, men jentene i mindre grad enn guttene. Bare knappe halvparten av elevene på videregående skole i Oslo spiser frokost hver dag. Det er tydelige sammenhenger mellom familiens økonomiske situasjon og ungdommenes helsevaner.

Figur 1. Andel ungdom i Oslo som har hhv. røykt/brukt snus, etter skoletrinn. 2015.

Kilde: Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

som et uttrykk for gode kostholdsvaner, og deretter hvor fysisk aktive dagens ungdom er.

Oslo er preget av store sosiale forskjeller, som også gir seg uttrykk i helseulikhet mellom og innad i bydelene. Her skal vi se på hvordan levevaner blant ungdom også varierer mellom ulike bydeler. Dette er viktig informasjon for innretning av det bydelvis folkehelsearbeidet. Avslutningsvis ser vi på hvordan helsevanene fordeler seg etter familiens økonomiske situasjon.

Datagrunnlaget for denne artikkelen er fra undersøkelsen «Ung i Oslo 2015» som ble utført

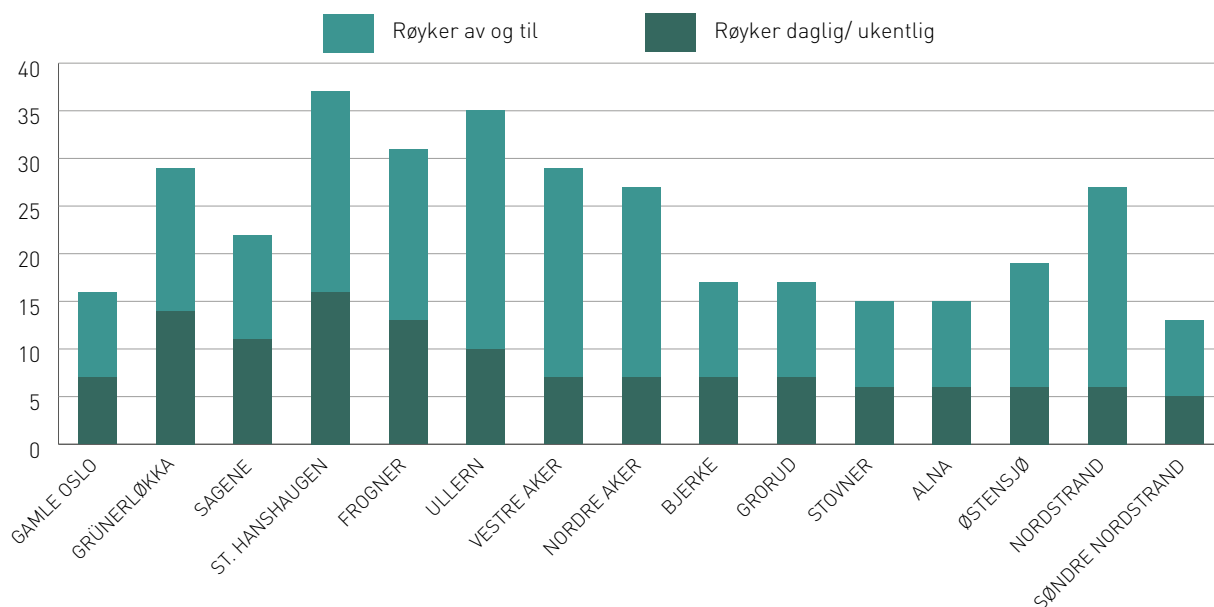
av NOVA/HiOA på oppdrag fra Oslo kommune i starten av året, på de fleste ungdoms- og videregående skolene i Oslo. Rundt 70 prosent av Oslos tenåringer har svart på undersøkelsen (Andersen og Bakken 2015).

Dagligrøykingen er helt ut

Røyking er, som vi alle nå vet, svært helseskadelig. Heldigvis har stadig flere av Oslos ungdommer forstått det. Tre av fire Oslo-ungdommer har aldri røykt tobakk (Andersen og Bakken 2015). Dagligrøyking er nærmest et ukjent fenomen blant unge i Oslo i dag - bare 2 prosent røyker daglig. Det er en formidabel nedgang fra 1996

Figur 2. Andel elever i VGS som røyker daglig/ukentlig, eller av og til (sjeldnere enn en gang i uka), etter bostedsbydel.

Kilde: Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

da 20 prosent røyket daglig. I den grad det finnes noe «røykehjørne» i ungdomsskolegårdene rundt i byen lenger, er de svært lite besøkt: 9 av 10 ungdomsskoleelever har aldri røykt tobakk. Men dette betyr imidlertid ikke at dagens ungdom er helt røykfrie. For hvert trinn er det noen som begynner å røyke, som vi ser av figur 1. Men likevel, når vi kommer til 3VG har rundt 60 prosent aldri røykt eller brukt snus. Andelen som aldri har brukt snus faller helt likt med røyking med hvert klassetrinn (figur 1). Det er mest utbredt blant gutter med norskfødte foreldre å begynne å snuse og/ eller røyke, og minst utbredt blant jenter med utenlandskfødte foreldre.

Oslo kommune har som mål å redusere andelen unge som bruker tobakk. Dette betyr i hovedsak at vi må forebygge at den yngste gruppen starter å bruke tobakk. Målet er konkretisert til at andelen som aldri har brukt tobakk er betydelig økt ved neste Ung-i-Oslo-kartlegging om tre år. Nasjonalt er målet å unngå at unge begynner å røyke og snuse, blant annet konkretisert ved at unge som er født etter 2000, ikke skal begynne å røyke eller snuse (Helse og omsorgsdepartementet 2013).

Blant elever på videregående skole (VGS) er det en del som røyker av og til, men ikke daglig, særlig i noen områder av byen (Figur 2). Siden det er så få som røyker på ungdomsskolen, begrenser vi oss i det videre til å se på røyking på videregående skole. Andelen videregående elever som røyker

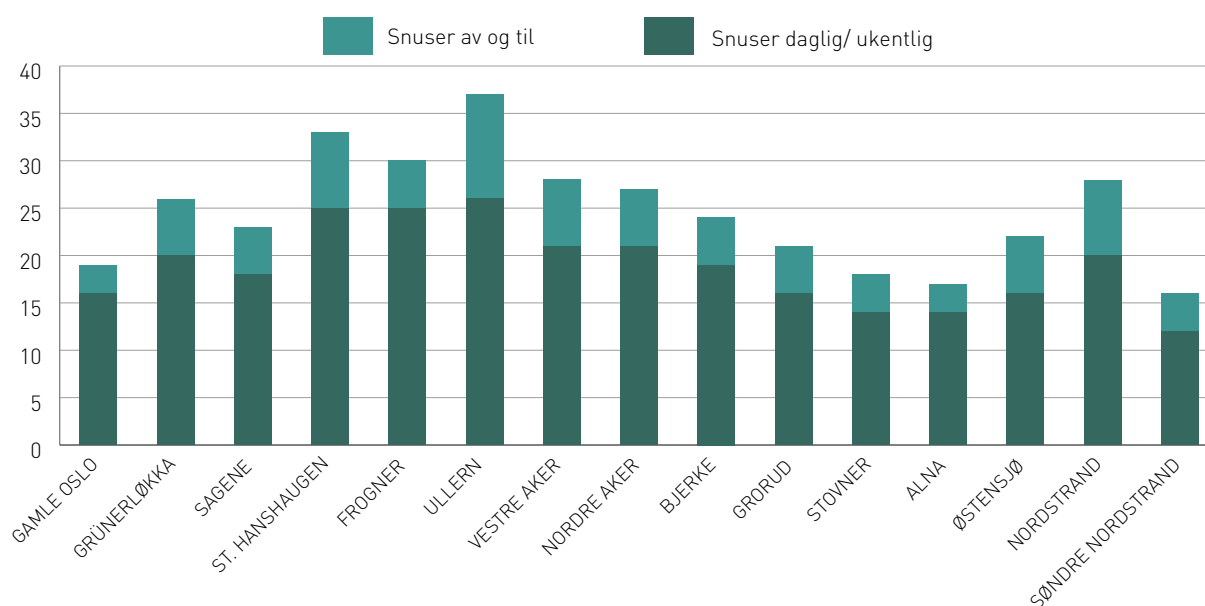
daglig eller ukentlig er høyest i de sentrumsnære bydelene St. Hanshaugen, Grünerløkka, Frogner og Sagene. Det er imidlertid i de vestlige bydelene Ullern og Vestre - og Nordre Aker, sammen med bydelene Nordstrand og St. Hanshaugen, at flest ungdom røyker av og til, men sjeldnere enn hver uke. Det dreier seg trolig om såkalt «festrøyking». Hvis vi legger sammen andelen som røyker daglig, ukentlig og av og til, finner vi at bydelene Ullern og St. Hanshaugen er de to bydelene med høyest andel videregående-elever til sammen som røyker regelmessig. Andelen som røyker er lavest blant ungdom i videregående skole fra groruddalsbydelene, og bydelene Søndre Nordstrand og Gamle Oslo.

En av årsakene til det er at ungdom – særlig jenter – med foreldre som er født i utlandet, i større grad enn ungdom med norskfødte foreldre aldri har røykt. Men dette er langt fra hele forklaringen. Bydelsforskjellene i røyking blant ungdom samvarierer i svært liten grad med bydelsforskjellene i forventet levealder, noe som kanskje kan bidra til å minske forskjellene i forventet levealder mellom bydelene på lang sikt.

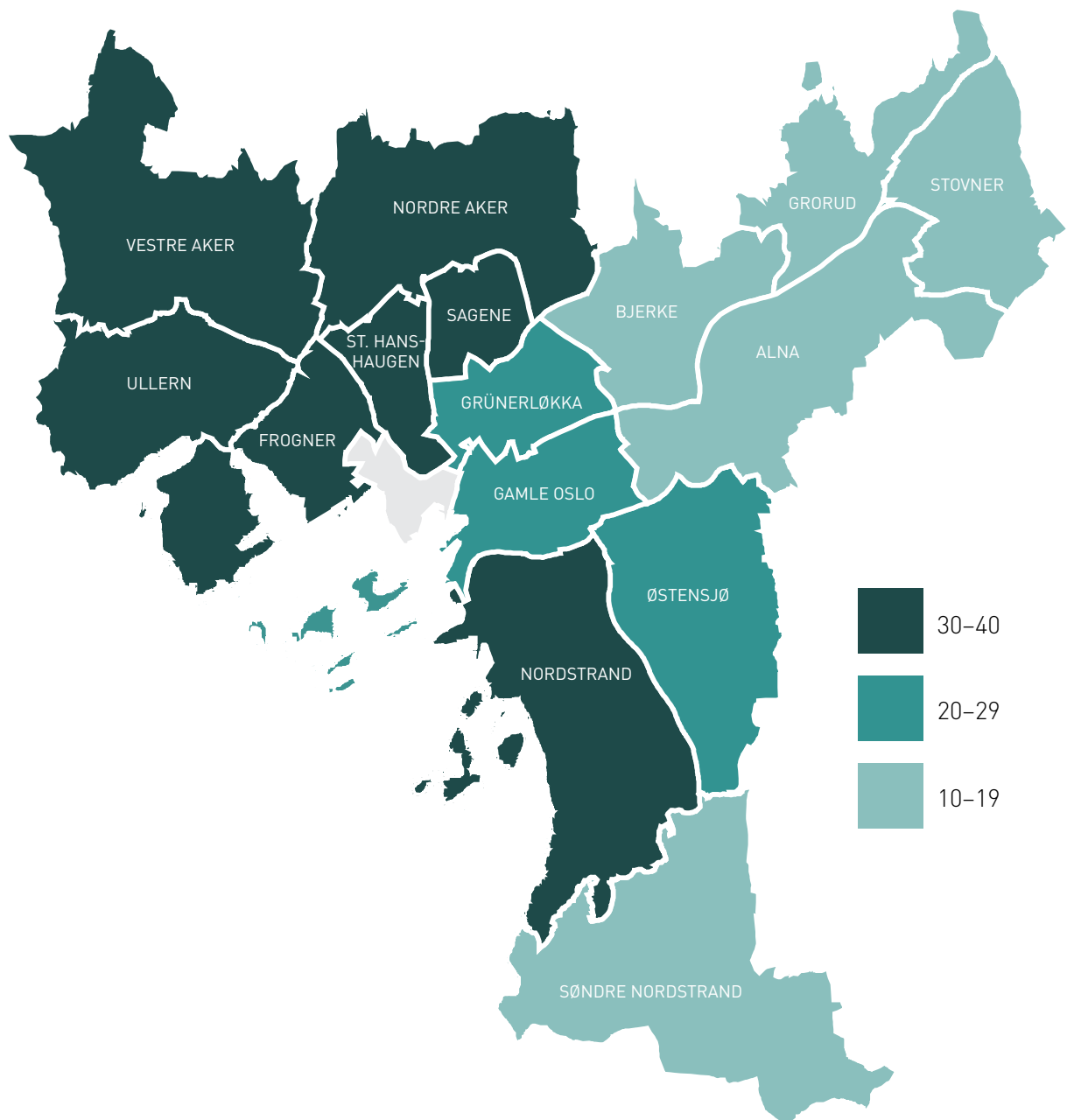
Økningen i snusbruk har stanset opp

Parallelt med nedgangen i røyking, har det vært en kraftig økning i snusbruk blant unge, slik at det samlede nikotininntaket ikke har falt like mye (Folkehelseinstituttet 2015). Helseskadene ved snus er ikke helt kartlagt men vi vet at snus er

Figur 3. Andel elever i VGS som snuser daglig/ukentlig, eller av og til (sjeldnere enn en gang i uka), etter bydel. 2015.
Kilde: Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

Figur 4. Andelen ungdomsskole- og VGS-elever som har drukket seg beruset mer enn én gang de siste seks månedene, etter bostedsbydel, 2015. Prosent. **Kilde:** Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

kreftfremkallende (Folkehelseinstituttet 2014) og sterkt vanedannende. Den sterke økningen i snusbruk blant unge har vært bekymringsfull. Men fra 2012 til 2015 sank andelen som har prøvd snus blant de unge i Oslo fra 79 til 73 prosent, og daglig eller ukentlig snusbruk ble litt mindre vanlig (Andersen og Bakken 2015).

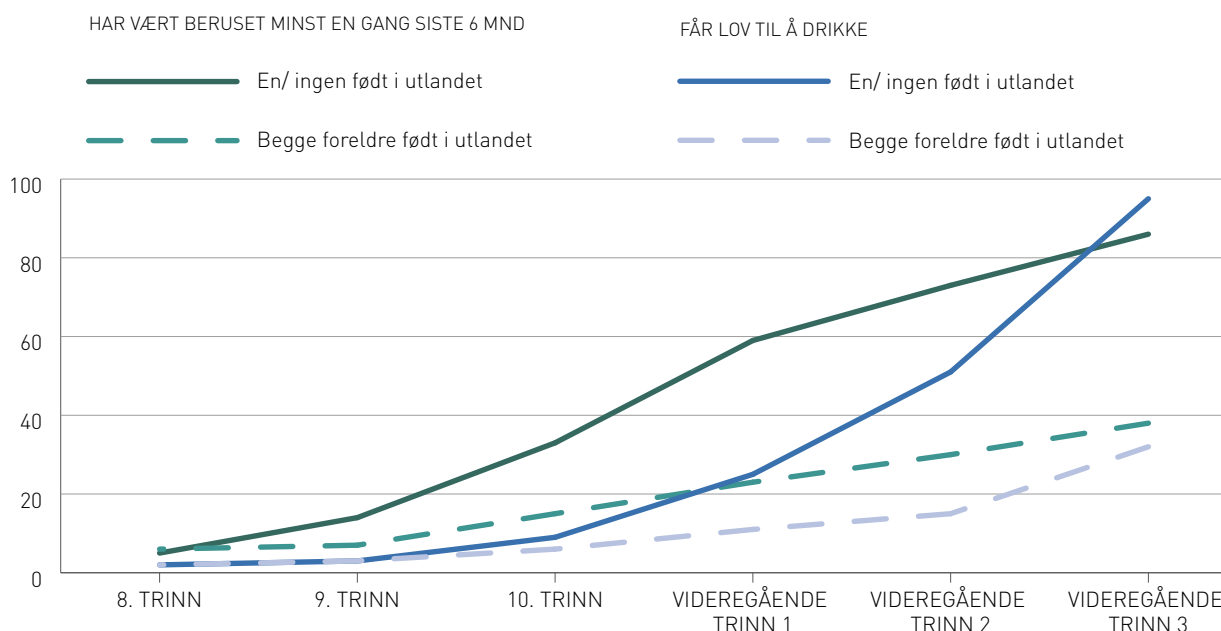
Mens røyking nå i hovedsak har blitt noe de fleste gjør av og til, hvis de i det hele tatt gjør det, tar snuserne seg oftest en pris hver dag. I bydelene St. Hanshaugen, Frognar og Ullern snuser om lag en av fire VGS-ungdommer daglig eller ukentlig (figur 4). Hvis vi tar med de som snuser av

og til, er det i Bydel Ullern vi finner den høyeste andelen ungdom som snuser. Dette er de samme tre bydelene som hadde høyest andel røykere til sammen. Det er også de samme bydelene med færrest røykere som har færrest som bruker snus – Groruddalsbydelene, og bydelene Søndre Nordstrand og Gamle Oslo.

Alkohol

Alkohol er det rusmiddelet som er mest utbredt og det er derfor den største rusutfordringen i et folkehelseperspektiv. Samtidig er bruk av alkohol knyttet til positive opplevelser blant mange, og en del av det å bli voksen. Derfor begynner mange å

Figur 5. Andel ungdom som får lov av foreldrene sine til å drikke alkohol, og andel som har vært beruset, etter skoletrinn og om foreldre er født i Norge eller utlandet. 2015. **Kilde:** Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

utforske alkohol i ungdomstiden. En internasjonal studie, der også Norge er med, viser at det ikke er tidlig alkoholdebut i seg selv som har betydning for senere problematferd (røyking, cannabisbruk, å være utsatt for skader, slagsmål og dårlige skoleprestasjoner), men tidlig beruselsesdebut (Sirus 2013). De største farene ved bruk av alkohol blant ungdom er knyttet til akutte skader i forbindelse med rusinntak. Det er en sammenheng mellom bruk av alkohol og utsatthet for skader, ulykker, selvmord, vold og seksuelle overgrep (Pedersen 2015).

Alkoholbruken blant unge har falt etter årtusenskiftet (Bye 2012). Dette gjelder for hele landet, og den samme trenden ser man i Oslo. I 1996 hadde 45 prosent av elevene i 9. og 10. trinn på ungdomsskolen, samt VG1, vært tydelig beruset minst en gang, mens denne andelen var redusert til 26 prosent i 2015 (Andersen og Bakken 2015). Generelt er det færre Oslo-ungdom som har vært beruset i Oslo enn ungdom ellers i landet. En viktig del av forklaringen er at de med innvandrerbakgrunn drikker mindre alkohol, og det er flere unge med innvandrerbakgrunn i Oslo enn i resten av landet. Blant de uten innvandrerbakgrunn har like mange vært beruset som i landet for øvrig (Andersen og Bakken 2015).

Alkohol i ungdomsskolealder

De fleste ungdomsskoleelever i Oslo har aldri smakt alkohol (62 %) eller kun smakt alkohol noen få ganger (24 %). Andelen øker med

klassetrinnene, slik at i 10. trinn har rundt halvparten drukket alkohol minst en gang.

Hvorvidt ungdomsskoleelevene har drukket alkohol, og blitt beruset, varierer mellom de ulike bydelene. I Groruddalsbydelene og Bydel Søndre Nordstrand har rundt 70 prosent av ungdomsskoleelevene aldri drukket alkohol, mens i bydelene Vestre Aker, Ullern og Frogner gjelder det under halvparten.

Det er også i bydelene Vestre Aker, Ullern og Frogner vi finner høyest andel av ungdomsskoleelever som har vært beruset mer enn en gang i løpet av de siste seks månedene. Andelen er høyest i bydel Ullern, med 17 prosent. I Groruddalsbydelene og Bydel Søndre Nordstrand er det bare rundt 5 prosent av ungdomsskoleelevene som har vært beruset mer enn en gang siste halvår.

Vestkantungdom mest beruset

Andel som har drukket alkohol og vært beruset, gjør et tydelig hopp fra ungdomsskolen til videregående skole – og øker for hvert trinn på videregående. Det er små kjønnsforskjeller i drikke-mønsteret i videregående skole.

Når det gjelder alkohol, er det å være ungdom på vestkanten og østkanten av byen svært forskjellig. I bydelene Ullern og Vestre Aker er det bare rundt 20 prosent av elever på videregående skole som aldri har drukket så mye alkohol at de har kjent

seg beruset de siste seks månedene. I bydelene Alna, Stovner og Søndre Nordstrand er denne andelen rundt 60 prosent.

Som artikkelen om Osoulngdommens demografi viser, varier andelen unge med innvandringsbakgrunn mellom de ulike bydelene, og det er et generelt mønster at i de bydelene med høy andel ungdom med innvandrerbakgrunn, er det mindre beruselse. Men også blant de uten innvandrerbakgrunn har færre i de østlige bydelene vært beruset (Andersen og Bakken, 2015).

Fritt skolevalg gjør at elevene i videregående skole ikke nødvendigvis går på skole i samme bydel som de bor i. Det betyr at på videregående skole møter elevene impulser og kulturer fra ulike deler av byen, og kanskje har skole vel så stor betydning som bostedsbydel for alkohol- og tobakksvanene til elevene ved videregående skole?

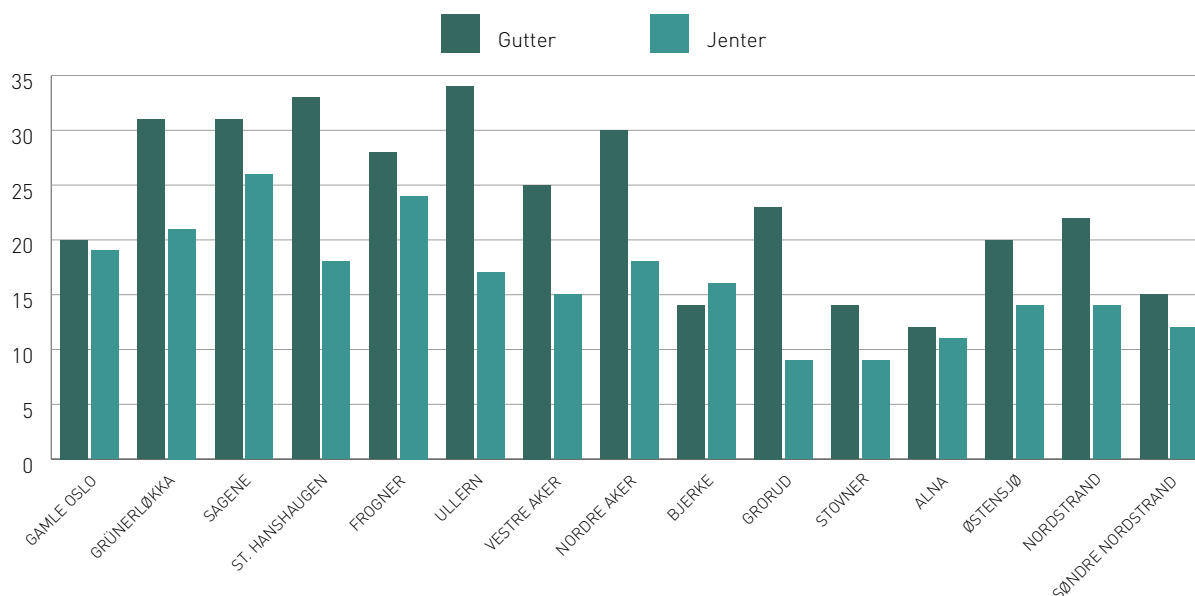
Foreldrenes betydning

Foreldres holdninger til alkohol har betydning for tenåringeres alkoholbruk. Et gjennomgående funn fra internasjonal forskning er at aksept av alkoholbruk og generelt liberale holdninger til alkohol hjemme fører til høyere forbruk blant ungdom (Bolstad 2012). Å sette tydelige grenser, og å være involvert i sine barns liv, har betydning for bruk av alkohol blant unge.

På ungdomsskolen oppgir bare et lite fåtall av elevene at de får lov til å drikke av foreldrene sine,

mens andelen øker utover videregående. Særlig i 10. trinn og VG1 er det stor avstand mellom andelen som har drukket seg beruset minst en gang siste halvår, og andelen som får lov til å drikke alkohol av foreldrene sine, særlig blant ungdom med norskfødte foreldre. Foreldrenes landbakgrunn har stor betydning for om elevene får lov av foreldrene til å drikke alkohol, som vi ser at figur 5. Fra ungdommene begynner på videregående skole blir det et stadig større sprik mellom de med foreldre født i utlandet eller ikke, i om de får lov av foreldrene sine til å drikke alkohol. I VG2 får halvparten av elevene med norskfødte foreldre lov av foreldrene sine til å drikke alkohol, den andre halvparten ikke. Vi kjenner ikke til elevenes alder på undersøkelsestidspunktet, men blant de som har fulgt normal progresjon vil de aller fleste være 17 år i januar i VG2 mens så godt som alle i VG3 vil være fylt 18 år på undersøkelsestidspunktet. Det er da ikke overraskende at 95 prosent av de med norskfødte foreldre får lov av foreldrene sine til å drikke alkohol. Foreldre som er født i utlandet er langt mer restriktive med å tillate sine barn å drikke alkohol. Som artikkelen «Osoulngdommen i tall» viser, så har rundt en tredel av ungdommene i Oslo foreldre som er født i utlandet. Disse har innvandret fra en rekke forskjellige land, men en god del kommer fra land med en stor muslimsk befolkning. Alkohol er forbudt i Islam og noen andre religioner, noe som nok har betydning for at foreldrene som er født i utlandet som helhet er mer restriktive i sitt syn på alkohol, noe som igjen ser ut til å ha betydning for at disse ungdommene drikker mindre.

Figur 6. Andel elever på videregående skole som har brukt hasj eller marihuana minst en gang de siste 12 månedene, etter kjønn og bydel. Kilde: Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

Hasj/ marihuana

Cannabis – i form av hasj eller marihuana – er det mest utbredte illegale rusmiddelet i Norge. Bruken av hasj og marihuana er større blant ungdom i Oslo enn resten av landet. Osoulungdom blir oftere tilbudt cannabis enn ungdom ellers i landet. Dette viser at cannabis er mer tilgjengelig i Oslo. Andelen ungdom i Oslo som har brukt hasj og marihuana har gått svakt ned over tid (Andersen og Bakken 2015). Sammenlignet med resten av Europa er bruken av cannabis i Oslo lav. De fleste ungdommer som har forsøkt cannabis har kun gjort det noen få ganger.

En av ti unge i Oslo har brukt hasj eller marihuana siste år, men bruken varierer veldig med kjønn, alder, foreldrenes fødeland og del av byen de bor i. Det er svært få ungdomsskoleelever som bruker hasj eller marihuana, vi konsentrerer oss derfor om elever i videregående skole.

I motsetning til for alkohol, er det store kjønnsforskjeller i cannabisbruk, ved at flere gutter enn jenter har brukt hasj eller marihuana det siste året. Hvor store kjønnsforskjellene er, varierer imidlertid mellom bydelene. Hvis vi først ser på gutter finner vi at Bydel Ullern er den bydelen der flest har brukt hasj eller marihuana det siste året. En nærmere analyse av tallene viser at av guttene i Bydel Ullern som går i 3VG og har besvart undersøkelsen, har halvparten brukt hasj eller marihuana det siste året. Deretter følger de sentrumsnære bydelene St. Hanshaugen, Grünerløkka og

Sagene. I drabantbyene på østkanten er det langt mindre utbredt å ha prøvd hasj eller marihuana. Bydel Grorud skiller seg fra de andre bydelene i Groruddalen ved å ha en noe høyere andel gutter som har brukt hasj eller marihuana.

Blant jenter er det de som bor i bydelene Sagene, Frogner og Grünerløkka som i størst grad har brukt hasj eller marihuana. Det er bare omtrent halvparten så mange jenter som gutter i Bydel Ullern som har brukt hasj eller marihuana. I bydelene Bjerke, Alna og Gamle Oslo er det omtrent like stor andel jenter som gutter som har brukt hasj eller marihuana.

Elevene på videregående skole ble også spurt om hvorvidt de oppfatter hasj og marihuana som helseskadelig. Rett under halvparten svarer at de er helt enig i påstandene «hasj er helseskadelig» og «marihuana er helseskadelig». 36 prosent er helt eller delvis uenig i at marihuana er helseskadelig, og 28 prosent er uenig i at hasj er helseskadelig.

Fysisk aktivitet

Regelmessig fysisk aktivitet er nødvendig for normal vekst og utvikling for barn og unge. Det finnes god dokumentasjon på at variert fysisk aktivitet har positiv effekt på fysisk og psykisk helse, konsentrasjon og læring. Å være fysisk aktiv i ungdomsårene synes å være svært viktig for å danne gode aktivitetsvaner, og for å forebygge livsstilssykdommer i voksen alder.

Figur 7. Andel ungdomsskoleelever som er fysisk aktive minst tre ganger i uka etter bostedsbydel. 2015.
Kilde: Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

Helsedirektoratet anbefaler at ungdom er i fysisk aktivitet i minst 60 minutter hver dag. Aktiviteten bør være variert og allsidig. Minst tre ganger i uka bør aktiviteten være med høy intensitet, og inkludere aktiviteter som gir økt muskelstyrke og styrker skjelettet.

Det er mange unge som trener regelmessig, og mange trener mye. Det er imidlertid nokså store forskjeller mellom bydelene når det gjelder hvor fysisk aktive ungdommene er. Færre ungdommer i de østlige bydelene trener ukentlig sammenlignet med unge i de vestlige bydelene. Sammenligner vi med ungdom ellers i landet trener unge i Oslo litt mer når de går på ungdomsskolen og VG1 (Andersen & Bakken, 2015). Det er en noe tydeligere nedgang med alder i andelen som trener en gang i uka i Oslo enn i resten av landet.

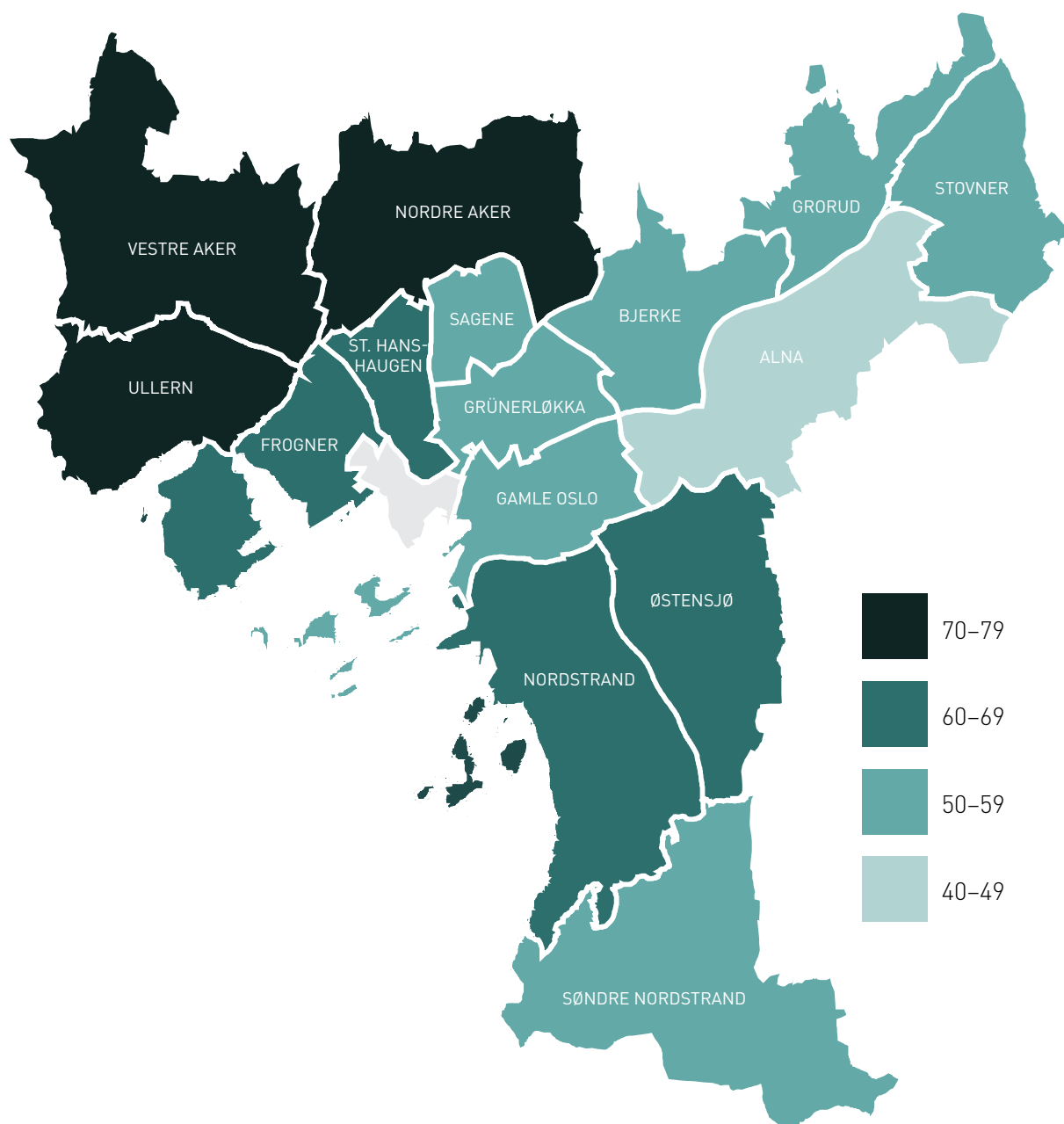
I figur 7 vises forskjeller i å være fysisk aktive minst tre ganger i uka mellom kjønn og bydeler, blant elevene på ungdomsskolen. Guttene i bydelene Nordre Aker og Nordstrand trener mest, her oppgir 76 prosent at de trener mer enn tre ganger i uka. Guttene i bydelene Vestre Aker og Ullern følger hakk i hæl. Det er generelt flere gutter enn jenter som trener minst tre ganger i uka, men størrelsen på kjønnsforskjellene varierer mellom bydelene. Det er i de samme bydelene som for guttene at jentene trener mest, selv om rekkefølgene er noe ulike. Det er også i disse bydelene vi finner minst kjønnsforskjeller.

I bydelene Grorud og Grünerløkka er andelen gutter som trener minst tre ganger i uka lavest, mens den laveste andelen blant jentene finner vi i bydel Alna. Kjønnsforskjellene er størst blant ungdomsskoleelevene i Bydel Søndre Nordstrand.

Frokostvaner

Et sunt kosthold er selvsagt mye mer enn det å spise frokost hver dag, men det å spise frokost hver dag blir gjerne sett på som del av en ønsket livsstil for god helse. Faste måltider gir dagen rytme og andre helsefremmende vaner følger i kjølvannet. Frokost kan derfor være indikator på andre levevaner som har sammenheng med god helse. Vanen med å spise frokost fra barndommen tas gjerne med videre inn i voksenlivet, og å ikke spise frokost er ofte sammenfallende med en samlet mer usunn kost også resten av dagen. Betydningen frokost har for tilførsel av energi og næringsstoffer avhenger av hva som spises og drikkes til måltidet, og hva som inntas for øvrig gjennom dagen. Frokostens effekt på kognitive funksjoner er foreløpig ikke helt klar (Københavns Universitet 2009), men mye tyder på en positiv virkning på konsentrasjon og lærings- evne hos barn og unge. Norske undersøkelser har vist en mulig sammenheng mellom det å droppe frokost og psykiske problemer (Lien og Lars 2007), misnøye med egne skoleprestasjoner (Folkehelseinstituttet 2009) og dårligere karakterer på skolen (Lien og Lars 2007, Stea og Torstveit 2014). Forskere har konkludert med

Figur 8. Andel elever som spiser frokost hver dag, etter bydel.
Kilde: Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

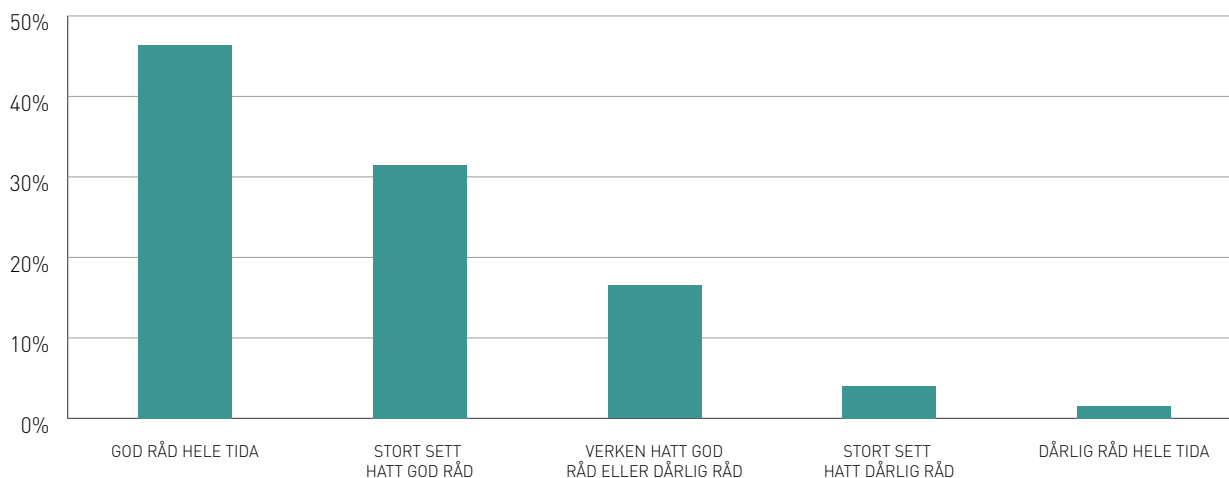
at det å få flere ungdommer til å spise frokost kan være viktig for deres prestasjoner på skolen (Folkehelseinstituttet 2009). Dette støttes av en ny norsk undersøkelse blant 15-17 åringer som viser at det var tre ganger så stor sannsynlighet for gode skoleprestasjoner hos dem som spiste frokost hver dag (Stea og Torstveit 2014).

Tidligere norske studier har vist at regelmessig inntak av frokost er mer vanlig blant barn og unge fra familier med høy sosioøkonomisk status enn blant barn fra familier med lav sosioøkonomisk status (Samdal mfl. 2012).

65 prosent av elevene på ungdomsskolen og 55 prosent av elevene på videregående skole i Oslo spiser frokost hver dag. Figur 8 viser at det er stor forskjell mellom bydelene. Flest ungdom i de vestlige bydelene spiser frokost hver dag. I noen av bydelene i indre by, samt i Groruddalen, er det under halvparten av elevene på VGS som spiser frokost hver dag.

Flere gutter (65 %) enn jenter (56 %) pleier å spise frokost hver dag. Halvparten av elevene med to foreldre født i utlandet oppgir å spise frokost hver dag mot 66 prosent blant de øvrige elevene.

Figur 9. Elever på ungdomsskole og videregående skole etter hvor god råd familien deres har hatt siste året. 2015. Kilde: Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

Familieøkonomi har betydning for helsevaner

Helsevaner har en sosial dimensjon, og både kosthold, fysisk aktivitet og røyking varierer med økonomi og utdanning ved at de med høy utdanning og god inntekt i større grad har sunnere helsevaner (Dahl m. fl. 2014). Alkohol følger et litt annet mønster, ved at de med best råd også drikker mest.

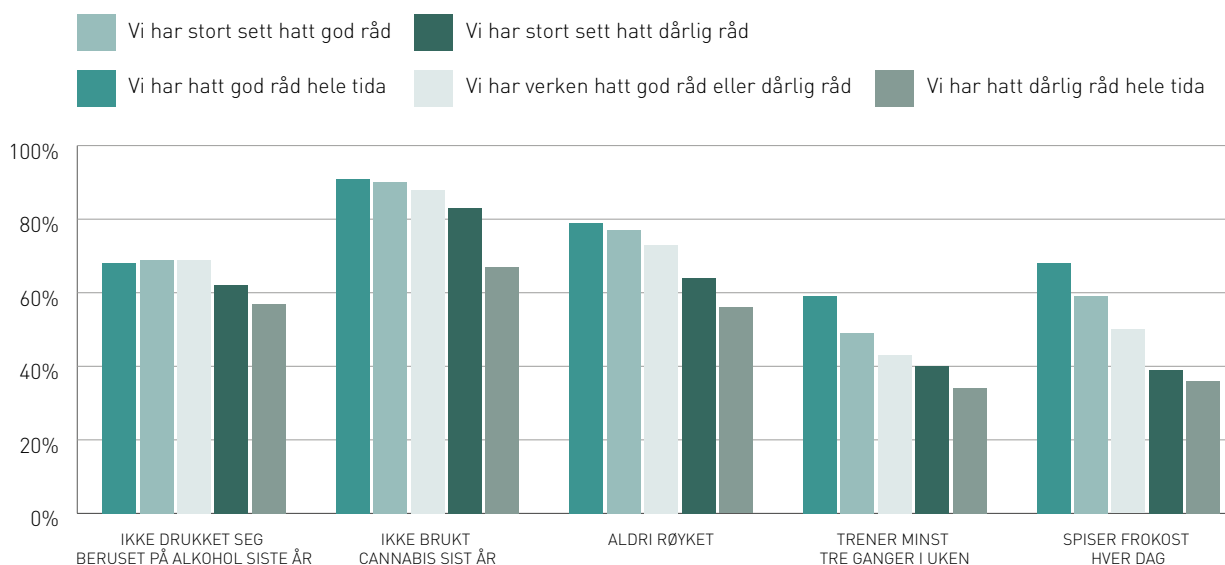
Det er større sosiale og økonomiske ulikheter i Oslo enn i resten av landet (Oslo-trender 2015). Det viser seg bl.a. ved at det er flere barn og unge som vokser opp i lavinntektsfamilier.

I «Ung-i-Oslo-undersøkelsen» er ungdommene selv spurt om de økonomiske forholdene i familien sin det siste året. Dette altså ungdommenes subjektive vurdering. De aller fleste ungdommene i Oslo opplever at familien deres har god råd. Nesten halvparten sier at familien har hatt god råd hele tiden, og ytterligere omtrent en tredjedel svarer at familien stort sett har hatt god råd (figur 9). Det er viktig å ha klart for seg at det er svært få elever som opplever at familien har hatt dårlig råd, når vi i det videre ser på sammenhengen mellom familiens økonomi og ungdommenes helseatferd.

Det er en klar sammenheng mellom familiens økonomi og hvorvidt ungdommene spiser frokost hver dag, trener minst tre ganger i uken og om de noensinne har røyket. Jo bedre råd familien har, jo større andel av ungdommene har god helseatferd. Det er også en sammenheng mellom familiens økonomiske situasjon og hvorvidt ungdommene har brukt cannabis, og om de har drukket seg beruset på alkohol sist år, men den sammenhengen er svakere, særlig når det gjelder alkohol.

Selv om vi ser en tydelig «gradient», eller et trappetrinnsmønster, er det også slik at de ungdommene fra familier som har hatt dårlig råd hele tiden skiller seg klart ut. Men det er viktig å huske på at det altså er få ungdom som rapporterer at de kommer fra familier som har hatt dårlig råd hele tiden ■

Figur 10. Unge i Oslos helsevaner, etter familiens økonomi. 2015.
Kilde: Ung i Oslo-undersøkelsen 2015.

Forfatter:

Sille Ohrem, Helseetaten.

(Takk til Elisabeth Jensen, Linnea Johansson, Karianne Orderdalen, Vigdis Brit Skulberg (alle Helseetaten) og KoRus for innspill på ulike fagområder.)

Litteraturliste

Andersen, P. og A. Bakken. (2015) Ung i Oslo 2015. NOVA Rapport 8/15. Oslo: NOVA.

Bye, E. (2012) Bruk av alkohol og cannabis blant ungdom i perioden 1995–2011. Tidsskrift for ungdomsforskning, Volum 12 (2), s. 89–101.

Folkehelseinstituttet (2015) Fakta om nikotin [Internett]. www.fhi.no/artikler/?id=115678 [Lest dato: 26.10.2015]

Folkehelseinstituttet (2014) Helserisiko ved bruk av snus. Rapport, revidert utgave desember 2014. ISBN elektronisk versjon 978-82-8082-644-2. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt

Helse- og omsorgsdepartementet (2013) En fremtid uten tobakk. Nasjonal strategi for arbeidet mot tobakksskader 2013 – 2016. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet, Regjeringen.

Pedersen, W. (2015) Hvorfor er alkohol skadelig for unge mennesker? [Internett]. Tilgjengelig/Hentet fra: <http://www.forebygging.no/spm-og-svar/1-Ulike-rusmidler/LEGALE-RUSMIDLER/>

Hvorfor-er-alkohol-skadelig-for-unge-mennesker/ [Nås dato: 23.10.2015]

Samdal, O. m.fl. (2012) Sosial ulikhet i helse og læring blant barn og unge. Resultater fra den landsrepresentative spørreskjemaundersøkelsen "Helsevaner blant skoleelever. En WHO-undersøkelse i flere land" HEMIL-rapport 2/2012. Bergen: HEMIL-senteret, Universitetet i Bergen.

Sirus (2013) Tidlig ungdomsfyll øker risikoen for problematferd [Internett]. Tilgjengelig/Hentet fra: <http://forskning.no/alkohol-og-narkotika-forebyggende-helse-barn-og-ungdom/2013/06/tidlig-ungdomsfyll-okker-risikoen>

Lien, L. (2007) Is breakfast eating related to mental distress and academic performance in adolescents? Public Health Nutrition 10(4):422–8.

Københavns Universitet (2009) Kostens betydning for læring og adferd hos barn. København: Institut for Human Ernæring, Det Biomedisinske Fakultet.

Folkehelseinstituttet (2009) 13–15-åringer fra vanlige familier i Norge – hverdagsliv og psykisk helse. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt

Stea, H. og M. Torstveit. (2014) Association of lifestyle habits and academic achievement in Norwegian adolescents: a cross-sectional study. BMC Public Health, 2014, 14:829.

OSLOSPEILET

MER INFORMASJON:

www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/statistikk/

RETURADRESSE:

Oslo kommune,
Utviklings- og kompetanseetaten
Postboks 6538 Etterstad, 0606 Oslo

Design: Kikkut reklamebyrå.
Trykk: Zoom Grafisk AS.

